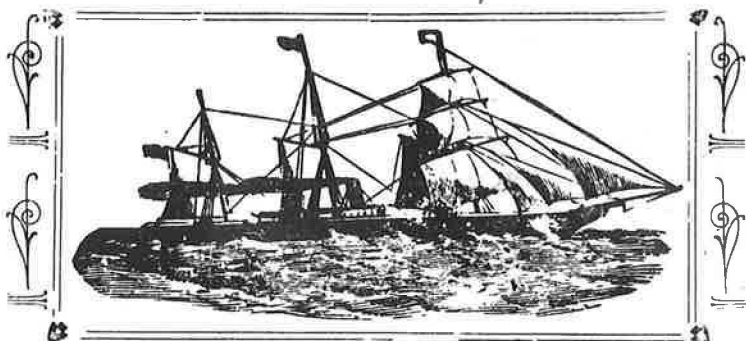

**Driemaandelijks tijdschrift
van de heemkundige kring**

HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

O. DIAS-VANDER CROYSSSEN

te NEVELE - bij - GENT

**Driemaandelijks tijdschrift
van de heemkundige kring**

HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

MAART 1985 – JAARGANG XVI – AFLEVERING 1

Verantwoordelijke uitgever : J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 Nevele - Merendree

Het tijdschrift „HET LAND VAN NEVELE” is een driemaandelijkse uitgave van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w.

Redactieraad : J. LUYSSAERT - voorzitter
L. CLAEYS - LAVENT
A. STROBBE
J. VAN DE CASTEELE

Redactieadres : J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE - Merendree

Voor verdere informatie in verband met de opgenomen artikelen en bijdragen voor het tijdschrift, gelieve contact op te nemen met de redactievoorzitter. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

De heemkundige kring „Het Land van Nevele” is een vereniging zonder winstoogmerk die ernaar streeft, enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden ; anderzijds actief bij te dragen tot beheer, bescherming en vrijwaring van het cultureel en natuurlijk patrimonium van de streek.

Daartoe organiseert zij ook geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen.

Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen eraan deelnemen.

Zijn werkgebied wordt gevormd door volgende deelgemeenten :
Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele, Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren.
De zetel van de vereniging is gevestigd in de gemeente Nevele.

Briefwisseling in verband met de werking van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w. dient te worden gericht aan het secretariaat van de vereniging, Biebuyckstraat 2, 9850 NEVELE.

- **Abonnement en lidmaatschap** : 350,- fr. per jaar.
vanaf 1.000,- fr. per jaar
steunend lid.
te storten op rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van
„Het Land van Nevele” v.z.w., Beentjesstraat 24, 9850 NEVELE
- **Losse nummers** : voor zover voorradig.
- **Opzegging abonnement** : vóór 1 december.
- **Overname van teksten** : toegestaan mits bronvermelding.

Lay-out : P. D'Hoker.

Gedrukt in de Beschutte Werkplaats „Nevelland” te Nevele.

INDUSTRIEEL ERFGOED (II) :

FIRMA DIAS,

EEN KOLENGROOTHANDEL TE NEVELE

Tegenwoordig is het voor de meesten van ons een kostelijke opgave om wintervoorraad brandstof op te slaan .

In ons wisselvallig, meestal bar klimaat moet het eertijds voor de bewoners van onze gewesten een heel probleem geweest zijn om hun woning te verwarmen.

Onze verre voorouders stookten vuur met gedroogd gras, twijgen en gekleefd hout. Voor Nevele beschikken we over bewijzen die terug gaan tot in de Middensteentijd. Bij de bouw van een brug over de Poekebeek in de Kloosterlaan sneed men een historische laag aan uit de Middensteentijd. Men vond er gebruiksvoorwerpen in silex nabij een brandlaag met zeer veel houtskool, een bewijs dat daar eens een vuur brandde (1).

De verbranding van hout, hetzij in een centrale stookplaats, hetzij in een open haard is algemeen gekend. Zelfs tot vlak voor de Tweede Wereldoorlog werd er veel hout gestookt. In de omgeving van elke hoeve of dorpswoning zag men een houtmijt met mooi op elkaar gestapelde houtblokken. In de lente en herfst werden de oude fruitbomen en tronken gezaagd en gekleefd zorgvuldig aan de mijt toegevoegd.

Naast hout werd er in Nevele vanouds ook turf gestookt (2).

Nevele bezit verschillende plaatsen waar turf voorhanden is, namelijk in de Oostbroek, Egelare en de weiden langsheen de Kale en de vroegere Nederkale (3). Bij werken aan het Kanaal en de Kale snijdt men telkens een dikke laag turf aan (4). Over turfontginning in Nevele bestaan echter geen geschreven teksten. Dat er geturfd werd weten we uit volgende bronnen. In een inventaris van 1776 ten huize van Jacobus Libbrecht op Kerrebroek (5) wordt *een voer turf en 125 blokken brandhout* vermeld. Bij een willekeurige greep in de reeks vonnissen van de Baronie Nevele (6) hebben we een willekeurige bundel ingezien. Er zijn ongeveer een 20-tal vonnissen, vier ervan handelen over diefstallen van hout en turf in 1784. In een onuitgegeven studie van M. Secelle (7) vinden we twee straffen terug voor het stelen van hout in de bossen in 1715 en voor het stelen van turf in 1784. Deze diefstallen bewijzen dat hout en turf vroeger dure brandstoffen waren.

Wanneer werd nu steenkool voor het eerst gebruikt in onze streken ? Voor dorpen en steden die langs bevaarbare waterlopen lagen zal dit vroeger gebeurd zijn dan voor plaatsen die afgelegen waren. Men neemt aan dat er

BERIGT.

MAGAZYN

VAN

Houille- en Smekolen,

ALS OOK VAN

Hollandsche Asschen.

LEO DIAS, Koopman in Houille-Kolen, woo-

Fragment van een aanplakbrief 1835
(Documentatie Rietgaverstede, Nevele)

in de XVIIIe eeuw in beperkte mate steenkool werd gegraven in Wallonië. De eerste mijnschacht „Puits Sainte-Barbe” is gegraven in 1845 (8). In een rekening van Nevele in 1851 vinden we de aankoop van een *Colenstove* voor de sacristie van de kerk (9). Die aankoop laat vermoeden dat er steenkool voorhanden was in Nevele. In 1850 waren er 480 mijnzetels in ontginning in Wallonië en in 1890 werd er ruim voldoende steenkool gedolven voor de bevoorrading van heel het land. Na de eerste wereldoorlog startte de Kempische steenkoolontginning.

Overzicht (10)

Tot 1800 verwarming met hout en turf tot 95 %

Tot 1850 verwarming met hout en turf tot 58 %

Tot 1900 verwarming met steenkool tot 85 %

Na 1940 opkomst verwarming met aardolie en aardgas.

Na de tweede wereldoorlog verdrongen aardolie en gas stilaan de kolen.

De centrale verwarming samen met vloeibare gas in flessen en tanks raakte ingeburgerd. Ook dit zou spoedig veranderen : verwarmen met aardolie werd een peperdure aangelegenheid zodat veel mensen overschakelden op aardgas, op allesbranders of op houtkachels.

Deze nieuwe kachels krijgen hun plaats waar vroeger een open haard of een Leuvense stoof pronkte. Rond onze huizen bemerkt men weer kleine houtmijten. Het oude gezegde dat de geschiedenis zich herhaalt zal toch waar zijn ! Voor Nevele maakt dat geen verschil uit. Wordt de brandstof te duur of het hout te schaars, in de ondergrond van de Oostbroek steekt nog een heel pak turf !

DE FAMILIE DIAS TE NEVELE

De familie Dias te Nevele vinden we aanvankelijk in het nabije Deinze. Daar woonde in 1799 Augustinus D’hias, gehuwd met Angeline D’hont. De echtgenoot was *boutiquier* (winkelier) binnen de stede van Deinze.

In dit gezin werd op 25 januari 1804 om 4 uur in de namiddag een zoon geboren die Leon werd genoemd (11). Toen het kind een jaar oud was stierf de moeder. De jongen werd opgevoed hij vaders broer Joris D’hias die koopman was te Deinze. Leon leerde voor notarisklerk, een studie die hem in zijn latere leven goed van pas zou komen. In 1822 verliet hij zij geboortestad en kwam naar Nevele waar hij als *particulieren* ingeschreven werd. Hij verbleef bij Antonius Pieters, koopman in lijnwaad wonende in Nevele Dorp. In 1824 overleed te Deinze vader Augustinus. Op 11 mei 1825 trad Leon in het huwelijk te Nevele met Pauwelina Pieters, dochter van Antonius. Uit de huwelijksakte, opgesteld door burgemeester Jacobus Carolus

BERIGT.

LEO DIAS, Koopman in Houille-Kolen, woonende te Nevele, brengt ter kennis van het publiek, dat er op 185 , voor zyne rekening in de Vaerd, te Nevele, zal toekomen en aldaer gedurende dagen in lossing zal liggen een Schip allerbeste kwaliteit Houille-Kolen, waervan hy de aflevering zal doen aen de volgende pryzen, berekend op komptant, te weten :

1 ^{de} Kwaliteit à	fr.	} De 433 2 ¹ / ₁₀ Kilos, of 1000 gendsche ponden.
2 ^{de} id.	»	
3 ^{de} id.	»	
4 ^{de} id.	»	
1 ^{de} id. Smekolen	»	

Men zal dezelve gedurende zekeren tyd aen gelyken prys kunnen bekomen uit zyn magazyn.

De langdurige ondervinding en het gebruik van zyn inkoop te doen van de beste en duerste kwaliteiten, alsmede de zorg om eenieder wel te dienen, doen hem verhop en van de gunst en het algemeen vertrouwen iegens zynen handel te blyven verdienen.

ELK ZEG HET VOORT.

Drukkery der Gebroeders MICHIELS, aen de Tolpoort, te DEYNZE.

Aanplakbrief vanaf 1857
(Documentatie Rietgaverstede, Nevele)

Minne, vernemen we dat ze beiden minderjarig zijn. Ook valt de andere schrijfwijze van de naam op. In de gemeentebescheiden van Nevele lezen we Leo *Dias*, terwijl men in Deinze Leon *D'hias* schrijft. Het jonge paar vestigt zich in de Langemunt nr. 60 (12). In 1846 vinden we Leo Dias als koopman-slijter. In het gezin wordt op 7 maart 1837 een zoon Prosper geboren. Na het delven van het Kanaal van Schipdonk krijgen een paar straten in Nevele een andere naam, zo woont Leo nog in de zelfde woning, maar het is nu Kortemunt nr. 10 geworden. Als beroep is opgegeven *Koopman*. Na een rijkgevuuld leven overleed Leo op 2 december 1890.

Ondertussen is Prosper gehuwd met Alix De Clooter : het jonge paar woont in 1890 in de Kortemunt nr. 10. In de Kortemunt staat een rij woningen die de familie een voor een zou verwerven. Bij latere tellingen kan het huisnummer veranderen : nr. 11 in 1900 en nr. 9 in 1906 ; in 1866 was Prosper *koopman, handelaar* in 1890-1910. Op 16 februari 1874 werd in dit gezin een zoon geboren die de naam Omer kreeg. Vader Prosper overleed op 18 januari 1913.

Omer Dias woont in de Kortemunt nr. 11, is handelaar en gehuwd met Bertha Van der Cruyssen. Omer zou een belangrijke rol spelen in de tabaksfabriek Van der Cruyssen te Nevele (13).

Op de Markt te Nevele staat een grote herenwoning eertijds bewoond door burgemeester Minne, op 3 maart 1916 overleed er Mej. Celestine Minne, grondeigenares. Gedurende de eerste wereldoorlog was de herenwoning gedeeltelijk ingenomen door de Duitse *Feldpolizei*. Na 1918 verwierf Omer Dias dit huis en ging er met zijn gezin wonen. We zien nu dat alle rekeningen en andere documenten een ander opschrift krijgen : stond er vóór 1914 als hoofd *O. Dias - Van der Cruyssen* dan vinden we na 1920 alleen nog O. Diaz.

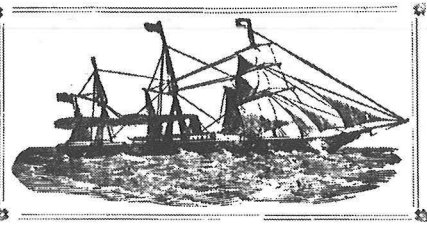
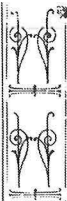
Uit het huwelijk van Omer Dias werden vier zonen geboren : Arthur op 14 april 1902, André die een rol zou spelen in de tabaksfabriek Van der Cruyssen, Gaston die samen met Arthur de groothandel zou leiden en Carlos die de kleinhandel zou uitbaten.

Arthur huwde met Suzanne Van der Steichel. Het paar nam op 14 augustus 1930 zijn intrek in de Kortemunt nr. 9. Voor Arthur vinden we als beroep in 1921 *handelaar in kolen* en groothandelaar in kolen in 1948. Uit het huwelijk werden twee kinderen geboren Willy op 12 juli 1931 en Monique op 27 februari 1935. Door oorlogsvernielingen in 1940 (14) werden de woningen van de familie Dias in de Kortemunt totaal vernield. Het gezin verhuisde naar de grote herenwoning op de Markt bij de ouders van Arthur. Vader Omer overleed op 5 april 1957. Dochter Monique trouwde met Wilfried De Pauw, nijveraar en fabrikant van betonstenen te Nevele en Willy met Ghislaine Arnauw, die nu schepen is van Nevele.

Als handelaar zou Willy een nieuwe zaak opbouwen, een groothandel in

**KOLEN
&
COKES**

Huis gesticht
in 1822

O. DIAS-VAN DER CRUYSSSEN
te NEVELE - bij - GENT

Vertegenwoordiger: M

Kaart verspreid vanaf 1913. (Verzameling D. D'Hooge, Nevele)

OMER DIAZ & ZONEN

KOLEN, COKES EN BRIQUETTEN VAN ALLEN OORSPRONG

TELEFOON : DEYNZE No 955
TELEGRAMMEN DIAZ, NEVELE
POSTCHECKREKENING : No 39851
HANDELSREGISTER, GENT No 1431

FINANCIËELE DIENST:
BANQUE DE LA SOCIÉTÉ
GÉNÉRALE DE BELGIQUE
GENT No 520

**NEVELE-
BIJ-GENT**

NEVELE, den 2 — 3

Hoofd van brief en factuur. („Documentatie Rietgaverstede, Nevele)

vloeibare gas in flessen en tanks en in gas verwarmingstoestellen (15). De oorsprong van de familienaam *D'hias* en *Dias* moet waarschijnlijk in Spanje gezocht worden. Te Deinze staat *D'hias* geschreven, in het register van Nevele en ook nu nog staat er *Dias*.

Diaz (met z) komt enkel voor op documenten van de firma na 1920 en op de rouwbrief en het bidprentje van Omer (16).

GROOTHANDEL IN KOLEN

Wanneer werd de groothandel opgericht ? Op een mooie kaart van de firma, verspreid in 1913 lezen we *huis gesticht in 1822*. We weten ook dat Leo Dias naar Nevele komt wonen in 1822 als *particulieren*, hij was toen 18 jaar oud. Hij trouwt in 1825 op de leeftijd van 21 jaar als *particulieren*. In het register van 1846 staat hij bekend als *koopman - slijter in dranken*. Persoonlijk zouden we de stichting van de kolengroothandel in het begin van 1832 willen situeren en wel om volgende redenen : in 1822 is Leo nog te jong om een zelfstandig beroep uit te oefenen, na onderzoek van verspreide druksels door andere kolenhandelaren te Nevele namelijk Louis en August Cannoodt, Richard Ganton en J. Van Hove en Cie gaven allen briefjes uit in het begin van de dertiger jaren en prijzen zo hun kolen aan ; het is in deze periode dat we van Leo Dias een *berigt* bezitten gedateerd 5 juni 1835, waarin hij bekend maakt dat er voor zijn rekening aan *de pont* te Leerne is aangekomen een schip geladen met *Houille-en smeekolen*. In 1857 is er opnieuw een *berigt* waarin Leo Dias, *Koopman in Houille - Kolen* bekend maakt dat voor zijn rekening een schip met allerbeste kolen zal aanmeren in de *Vaerd*. We bezitten een soortgelijk document van 19 december 1871 (16).

Al dit drukwerk kwam van de drukkerij *Gebroeders Michiels, aen de Tolpoort te Deynze*.

Bij het doornemen van dit archief vinden we dat Leo Dias 400 berichten in 20 jaar liet drukken dus 20 exemplaren per jaar. Als we 5 drukwerken per schip aannemen, dan kunnen per jaar een 4-tal schepen aangemeerd hebben aan de vaart bij het magazijn. In die tijd was de *Bak van Charleroï* het bekendste schip op onze kanalen met een laadvermogen van 72 tot 85 ton (17). We vermoeden dus dat in Nevele tussen 288 en 340 ton per jaar werden gelost.

Toen Omer de handel van vader overnam liet hij zeer mooie kaarten drukken die aan de kleinhandelaars aangeboden werden. Na de eerste wereldoorlog verschijnt de nieuwe handelsnaam *Omer Diaz* op facturen en briefhoofden (18).

In het begin van de jaren dertig is het briefhoofd groter en ruimer gewor-

den. De hoofdtitel is nu *Omer Diaz en Zonen*, verder worden nog vermeld telefoonnummer 955, telegramadres Diaz, postchekrekening 39891, handelsregister 1431 en bankrekening 520 bij de Generale Bank te Gent. In de zestiger jaren, bij het oprichten van de handel in gas wordt de firmanaam *Diaz Nevele*.

AANVOER VAN STEENKOLEN IN NEVELE

In 1835 werden steenkolen per schip aangevoerd naar de aanlegplaats *de pont* te Leerne. Vandaar werd de steenkool met paard en wagen naar de kleinhandelaar gebracht. Vanaf 1857 kwam het schip rechtstreeks naar Nevele in het nieuw gegraven Kanaal van Schipdonk, en meerde aan bij het magazijn. Tot 1940 ging het grootste gedeelte van de aangevoerde steenkool rechtstreeks naar de kleinhandel, de rest werd opgeslagen in het magazijn. Vóór de Tweede Wereldoorlog lagen regelmatig kolenschepen aan het magazijn. Na de *Bak van Charlero* kwamen de *Waalshepen*, later de *sleepspitsen* getrokken door scheepstreckers of ketsers of door een stoombootsleper.

De kolenlossers liepen met de zware zak op hun rug, enigszins voorovergebogen, over de smalle plank naar de oever. Daar werden de zakken van 50 kg op de gereedstaande wagens gestapeld.

Deze wagens vertrokken naar de kleinhandelaar ; een gedeelte van de lading kwam in het magazijn terecht (19). Vaak kocht de firma Dias een schip kolen aan de mijn dat dan gedeeltelijk verkocht werd aan kleinhandelaars. Dan meerde dat eerst aan te Landegem bij Martens, dan voer het schip naar Nevele meerde aan bij het magazijn van Dias, daarna voer het schip verder naar Deinze waar de overschot gelost werd bij Lippens. De lossers maakten de reis mee of trokken het schip zelf naar Deinze.

Gedurende de Tweede Wereldoorlog, toen steenkolen gerantsoeneerd waren, werden de steenkolen rechtstreeks van de mijn naar Nevele gebracht per tram. De tramwagens kwamen aan op de stelplaats van Nevele waar ze gelost werden.

De zakken werden gevuld en met paard en wagen naar het magazijn gebracht. Vanaf 1948 werden steenkolen per trein aangevoerd tot het station van Landegem. Van daar ging de brandstof per vrachtauto naar het magazijn te Nevele of rechtstreeks naar een voortverkoper. Vanaf 1961 werden de steenkolen rechtstreeks in de mijn afgehaald met een zware vrachtwagen.

De derde zoon van Omer, namelijk Carlos, leidde de kleinhandel en leverde de kolen aan huis, het gebeurde ook dat inwoners van Nevele zelf hun kolen afhaalden per kruiwagen of met de handkar.

Toen na de Tweede Wereldoorlog Gaston Dias zich in Brussel vestigde, zette Arthur de groothandel alleen verder tot in de zestiger jaren.

SOORTEN STEENKOLEN EN PRIJZEN

Op de berichten die in de vorige eeuw verspreid werden is er sprake van *Houille* - kolen.

Ook *smeekolen* komen veel voor op de berichten ; zoals de naam het zegt worden ze gebruikt door (hoef)smeden.

Wanneer de Waalse mijnen in volle werking zijn komen de *Bergsche kolen*, later *Kempische kolen* ; er is ook sprake van *half vette* en *vette kolen en antraciet voor de vulkachels*.

Na de Tweede Wereldoorlog worden buitenlandse kolen aangevoerd uit Duitsland, Engeland, de V.S.A. en Polen ; cokes van onze eigen gasfabrieken, glasblazerijen en grote bedrijven worden verhandeld alsook *briketten*. We konden alleen maar prijslijsten vinden vanaf 1920.

Prijslijst

Verkoop prijs

Jaar	steenkool	Briketten	Mul of Slam
1925	26 cent. kg	—	—
1928	28 cent. kg	—	—
1946	80 cent. kg	68 cent. kg	—
1984	5,33 fr. kg	5,80 fr. kg	4,20 fr. kg

VERSPREIDINGSGEBIED

De groothandel Dias verkocht zijn steenkool in een uitgestrekt gebied. Plaatsen gelegen aan een rivier of kanaal werden per schip bevoorrad, andere plaatsen per vrachtauto.

Er werden kolen geleverd bij de volgende kleinhandelaren (20).

Aalter

Marcel Smessaert
Antoine Maenhout

Aarsele

Oscar Tevels
Omer Van Ryckegebem

Baarle

Leonce en Robert Vermeire

Bellem

M. Goethals
Noe Sucaet

Deinze

Theofiel Willemijns
Jan Janssens
Albert Janssens
B. D'Hayere
O. Lippens

Dentergem

Arthur Galle

Drongen

M. Bral
M. De Vleeshouwer

Landegem

Cyriel Maertens

Lotenhulle

Antoine De Meyer

Meigem

M. Van De Ghinste
Achiël Everaert

Nevele

Kleinhandel Dias
Astere De Ketelaere
Frans Van Maldegem
Raymond Voet

Poeke

M. Van Paemel

Ruiselede

M. Goossens

Vinkt

M. D' Oosterlinck

Wachtebeke

M. Van Mossevelde

Poesele

M. Marchand

Stekene

M. Wuylack
M. Dhooge
Leonce Schaubroeck

Zomergem

Jules Joos

Het jaarlijks omzetcijfer bedroeg bij het begin van de Tweede Wereldoorlog ruim drie miljoen frank.

Leo Dias

Prosper Dias

Omer Dias

Arthur Dias

Willy Dias

(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele)

DE FAMILIE DIAS EN HET OPENBAAR LEVEN

Als besluit van de bijdrage volgt een beknopt overzicht van de openbare functies die leden van de familie Dias hebben bekleed.

Leo Dias, was ontvanger van de gemeente Poesele, lid van het armbestuur van Nevele, gemeenteraadslid en schepen van Nevele, secretaris van Poesele, secretaris van Landegem, secretaris van de kerkraad en later voorzitter van de kerkraad van Nevele (21).

Prosper Dias, was schepen van Nevele, gemeentesecretaris van Poesele, lid van het armbestuur en lid van de kerkraad van Nevele (22).

Omer Dias was schepen van Nevele in 1927.

Arthur Dias was ruim 28 jaar lid van de kerkraad en vervolgens 20 jaar voorzitter van de kerkraad van Nevele. Willy Dias is lid van de kerkraad.

Benevens de aangehaalde ambten heeft deze familie zich verdienstelijk gemaakt in het verenigingsleven als voorzitter van voetbalbonden, feestcommissies en andere plaatselijke verenigingen.

A. JANSSENS

Nevele, dag van de H. Agatha, 1985.

NOTEN

- (1) Monsters van grond en houtskool zijn bewaard in het museum Rietgaverstede, Nevele.
- (2) J. WEYNS, *Turven, volkskundig gezien*, 1959.
- (3) Bodemkaart van België, blad Nevele 54 E., opname H. Vandenhoudt, o.l.v. prof. dr. R. Tavernier, directeur van het Centrum voor bodemkartering, Gent, 1967.
- (4) Stukken turf bewaard in museum Rietgaverstede, Nevele.
- (5) R.A.G., Cijnsboek „Het Poucksche binnen Nevele, Baronie Nevele”, nr. 2248 en 2251.
- (6) R.A.G., Processen Baronie Nevele, nr. 939.
- (7) Martine SECELLE, *Criminaliteit en oproer in de heerlijkheid Nevele in de XVIIIe eeuw*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling R.U. Gent, 1980-1981.
- (8) G.E. QUINET, *Bernisart, 125.000.000 jaar geleden*, K.B.I.N., Brussel, 1968.
- (9) Gemeentelijk Archief Nevele, gemeenterekeningen 1851.
- (10) *Mededelingen door de Belgische Steenkoolfederatie*, Brussel, 1959.
- (11) Stadsarchief Deinze, bevolkings- en geboorteregister 1800 en 1804.
- (12) In de oude bevolkingsregisters van Nevele, van 1846 tot 1855, waren de woningen van een doorlopend huisnummer voorzien. De nummering draaide met het uurwerk mee. Woning nr. 1, stond op de *Wulfhoek*, vervolgens kwam de *Lege- en Ooschekouter*, de *Keernmelkstraat* en *Merkt*, de *Langemunt* begon op de hoek van de *Merkt* tot aan de *Kattestraat*. Vanaf de *Kattestraat* tot aan de *Zijstraat* was het de *St.-Jansstraat* en van de *Zijstraat* tot aan de grens met Vossele heette dat stukje straat *De Hul*.
Na het graven van de vaart in 1852-1854 verloor de Langemunt ruim 20 huizen, daardoor werd ze erg kort. In 1856 staat de oude Langemunt bekend als *Kortemunt*, de St.-Jansstraat werd nu *Langemunt* en De Hul verdween ook als straat.
De woning van Leo Dias in 1846, Langemunt nr. 60 is in feite dezelfde woning van Leo en Prosper in 1857, namelijk Kortemunt nr. 9.
- (13) Over de tabaksfabriek Van der Cruyssen te Nevele zal in nr. 3 van ons tijdschrift een bijdrage te lezen zijn.
- (14) J. DE VOS, A. JANSSENS, *Het „Lyskanal”. Nevele mei 1940*, Nevele, 1980.
- (15) G.A.N., bevolkings-, geboorte-, huwelijks- en overlijdensregisters van Nevele, 1825, 1846, 1866, 1897, 1900, 1910, 1920, 1930, 1947, 1960.
- (16) Biljetten bewaard in het archief Rietgaverstede, Nevele.

- (17) R. DE BOCK, *Schepen op de Schelde*, Antwerpen, 1960.
- (18) Rekeningen van de firma Dias over 1920-1928 werden mij ter beschikking gesteld door de heer D. D'Hooge, Nevele.
- (19) Over scheepslossers te Nevele zal in nr. 4 van ons tijdschrift een bijdrage te lezen zijn.
- (20) Gegevens meegedeeld door de heren Arthur en Gaston Dias.
- (21) Bidprentje van Leo Dias.
- (22) Bidprentje van Prosper Dias.

Ik dank hier heel oprecht

- het personeel van de bevolkingsdienst van Nevele voor de hulp bij het opzoeken ;
- de heer en mevrouw Arthur Dias voor het invullen van vragenlijsten ;
- de heer Daniël D'Hooge voor zijn stuwende kracht bij de samenstelling van dit artikel.

EEN OUD LATIJNS HANDSCHRIFT UIT

DE Xe EEUW : LEVEN EN

DOOD VAN DE HEILIGE GEROLF

A. INLEIDING

De Eeuw der Heiligen 650 - 750

Een hoofdkenmerk van de merovingische periode uit onze geschiedenis, Ve eeuw tot begin VIIIe eeuw, is de verspreiding van het kristelijk geloof. Vanaf het midden van de VIIe eeuw kwamen er heel wat zendelingen naar onze streken en dank zij hun inzet en bekwaamheid lukte het hun de bevolking tot het kristendom te bekeren. Een illuster voorbeeld is de bekeringsaktie van de heilige Amandus (+ 679). Naast hun missioneringswerk zullen die voortrekkers ook kloosters stichten. De bisschoppen van toen hebben die trend aangemoedigd en met de steun van bekeerde grondbezitters zal weldra hier een groot aantal abdijen worden gesticht. Tussen 625 en 750 telt men 25 nieuwe stichtingen waarvan het merendeel is blijven voortbestaan tot aan de Franse Revolutie.

De geleerde franse monnik Jean Mabillon (1632-1707) heeft die periode bestempeld als een *aureum vere saeculum* - een echte gulden eeuw -, en sedertdien hebben geschiedschrijvers de term *Eeuw der Heiligen* aangenomen. Voor onze gewesten loopt die periode grosso modo van 650 tot 750. Die heiligen zijn dan de geloofpredikers die soms als martelaar zijn gestorven. Ook de stichters van kloosters, zowel mannelijke als vrouwelijke. Een derde kategorie heiligen uit die tijd zijn mannen en vrouwen die uitmuntten door hun vroomheid en boetedoening en die meestal in afzondering leven. Tot deze laatsten behoort de heilige Gerolf (ongeveer 750) die, gezien zijn jeugdige leeftijd, een eerder bescheiden rol heeft vervuld. Werd hij tot martelaar uitgeroepen, dan is hij dat niet in de strikte zin van het woord : een heilige die ter wille van zijn geloof een gewelddadige dood ondergaat. Maar reeds in de IXe eeuw wordt de titel martelaar ook toegekend aan personen die een buitengewoon godsvruchtig leven leiden en door toevallige omstandigheden om het leven worden gebracht. En dit was het geval met de heilige Gerolf.

Vitae

Het beroerde leven van de eerste zendelingen, de niet aflatende ondernemingsgeest van abten en abdissen en kloosteroversten, de treffende vroomheid van sommige enkelingen, al die feiten troffen de tijdgenoten, werden voortverteld en later soms uitvoerig beschreven. Die schrijfstukken zijn dan de *vitae* of heiligenlevens die men in onze streken in grote getale aantreft. De auteurs ervan zijn monniken. Zijn sommigen getuige geweest van wat ze verhalen, meestal schrijven ze vanuit de mondelinge overlevering de biografie van een heilige. Daaruit volgt dat de historische waarde van de *vitae* heel betrekkelijk is en dat er heel wat legendarische en verzonnen gebeurtenissen erin schuilgaan.

Trouwens het hoofddoel van de *vitae* was niet de geschiedschrijving, maar wel het aanbrengen van stichtende voorbeelden voor de gelovigen. Beperken we ons tot de *Eeuw der Heiligen*, dan beschikken we over meer dan 60 *vitae* van heiligen die in de oude bisdommen Doornik-Noyon, Kamerijk-Atrecht, Terwaan, Luik en Utrecht hebben geleefd.

De vitae werden in de adbijen en kloosters onder de maaltijden voorgelezen en voor de kerkbezoekers kommentarieerden priester en monnik die heiligenlevens in de volkstaal.

Wat de heiligverklaring of canonisatie betreft, die werd toen niet altijd verkondigd door de Kerk van Rome. Het waren de monniken, de priesters en het volk die iemand tot heilige uitriepen. Op basis van een *vita* met een beschrijving van de verheffing van de relieken en een verhaal over de mirakelen door de heilige verwekt, werd dan door de kerkelijke autoriteiten de spontane heiligverklaring goedgekeurd.

Hoewel sommige heiligenlevens niet zeer betrouwbaar zijn, blijven ze toch waardevolle documenten : ze verschaffen ons kostbare gegevens over de godsdienstige mentaliteit en over de volksziel.

De meeste van die heiligenlevens mag men als literaire produkten beschouwen. In middeleeuws latijn gesteld maken ze een veelvuldig gebruik van allerlei middelen om de taal te sierden : metaforen, vergelijkingen, woordspelingen - wat natuurlijk in een vertaling niet tot zijn recht komt -, antithesen zijn graag gebruikte stijlfiguren. Ook de vele citaten uit het Oude en Nieuwe Testament vormen een belangrijk element in het verhaal ; zo komen er wel een achttal voor in de *vita* van de heilige Gerolf.

filiolo pro certo. quia meo interibis mox gladio. Vox
 ista non fuit hominis. uerum diaboli intus loquen-
 tis. Qui uero in serpente locutus est protoplasto.
 ille ipse & pistum locutus filiolo pbatur. Quidergo
 simplex humilisq. dixit patris filiulus. Sine sine
 inquit pater bone. ut tam nefas iam rem ppsq. es in me.
Nequidem leuiter uales interire. atq. uiter
 peccabis eorum communi nro patre. Paretaute
 mihi. & consule tibi. Si enim quod fatis egeris. m-
 quidem ut credo indigno xpe misericor dicit co-
 ronā patientis reddet meritis. tibi uero gehennā
 supplicii in eternum permanens. Hare pro sus
 innocens puri montis saluas floccipendens ille.
 erudelis parricida. qui pasterat iniusticiam &
 conceperat dolorem ac pepererat in corde iniqui-
 tatem. ense abstracto percutiens trucidauit eū.
 prociditq. inter spm drcaballo. uic turus in hoc
 seculo tempore exiguo. Quo iacens in solo se-
 minuo. equis sine humano fessore. redit do-
 mum in qua solitus erat stare. Cumq. iam dicti
 sp. p. q. dicendi mater pia. adoleferat uichiffa. e-
 quum eruentatum sanguine. intellexit ilico fili-
 um a su & patris esse uiter fixum. Com-
 nus autem fat ingens lucus patre ac matre filiū
 lamentantibus. gemens per strepit or. uis familia
 magnusq. dolentium clamor surgit ad aethe-
 ra.

Facsimile van folio 87 verso uit Codex 70 H 50, Koninklijke Bibliotheek
 van 's Gravenhage, le regel : *filiolo pro certo quia meo interibis mox gladio.*
Vox (alinea 7), laatste regel : *magnusque dolentium clamor surgit ad aethe-*
ra (alinea 8).

Relieken

Abdijen, kloosters en kerken uit de middelleeuwen ijverden om het bezit van allerlei relieken van heiligen te verkrijgen. Ze werden door het volk vereerd en omwille van dat bezit zullen vorsten en grondbezitters de geestelijke stichtingen met gronden en privileges begiftigen. Dat leidt soms tot conflicten. Bekend is de rivaliteit tussen de twee gentse abdijen.

Zo werd door de monniken van de Sint-Pietersabdij de authenticiteit van de Sint-Lievensreliken betwist waarover de Sint-Baafsabdij zich roemde.

De monniken van deze laatste abdij gingen zelfs zover dat ze valse documenten afleverden om de waarde van relieken aan te tonen : ze beweerden een *Vita sancti Livini* te bezitten uit de VIIe eeuw door de heilige Bonifatius opgesteld. In feite is die vita twee eeuwen later geschreven en zo komt het heiligenleven van de heilige Livinus op losse schroeven te staan.

Met de heilige Gerolf hebben nog eens geestelijken van Sint-Baafs getracht zijn verering te verhinderen. In de *Vita sancti Gerulfi* lezen we het merkwaardig verhaal van de grafschennis die te Merendree wordt gepleegd. En de schrijver kan dan ook niet nalaten uiting te geven aan zijn diepe verontwaardiging en met genoegdoening stelt hij vast dat de grafschenners hun verdiende straf hebben gekregen.

Wat nu de relieken van de heilige Gerolf betreft, heden ten dage wordt zijn schedel in een kostbaar schrijn bewaard dat aan de kerk van Drongen toebehoort.

Het handschrift uit ongeveer 950

De oudste *Vita sancti Gerulfi* komt uit de Sint-Bertijnsabdij te Sint-Omaars en bevindt zich thans in de Koninklijke Bibliotheek van 's Gravenhage. Die *vitae* maakt deel uit van de band - codex 70 H 50 - die de titel van *Vitae Sanctorum* draagt. In totaal worden erin dertien verschillende heiligen behandeld. De perkamenten folio's, 205 x 133 mm, zijn recto en verso beschreven en de *Vita sancti Gerulfi* gaat van folio 85 tot 92. De hoofdletters die in de tekst voorkomen zijn in capitalis elegans met enkele letters van het uncial : het overige is in karolingische minuskel.

Deze *vita* is uitgegeven in de *Acta Sanctorum* die door de Bollandisten worden verzorgd. Deze geestelijken, hoofdzakelijk Jezuïeten, hebben de heiligenlevens aan een kritisch onderzoek onderwerpen. Een van de pro-

motoren was J. van Bolland (1569-1629). De uitgave van de teksten wordt voorzien van een kommentaar. Zo is er voor de *Vita sancti Gerulfi*, naast de voetnoten, een inleidend kommentaar van 9 bladzijden door pater Suyskens (1714-1771) opgesteld.

In de *Acta Sanctorum* zijn de heiligenlevens geordend volgens de orde van de heiligenfeesten en zo treft men de heilige Gerolf aan in het boekdeel van de maand september : de feestdag viel op 21 september, maar is later naar 25 september verschoven.

In verband met deze heilige hebben de *Acta Sanctorum* ook nog de uitgave verzorgd van de *Translatio Truncinium* - de overbrenging van de relieken naar Drongen - en de *Miracula* - de mirakelen uit de XIIIe en XIVE eeuw de heilige Gerolf toegeschreven. De *Analecta Bollandiana* zijn een aanvullende uitgave van de *Acta Sanctorum* ; daarin komen voor de *Miracula* uit de XIVE en XVe eeuw, eveneens aan de heilige Gerolf toegeschreven.

Een omstreden vraag : wie ? waar ?

Zoals reeds hoger gezegd behoorde de codex met de *Vita sancti Gerulfi* toe aan de Sint-Bertijnsabdij te Sint-Omaars. We lezen op folio 84 verso de gebruikelijke krachtige formule om het boekenbezit van een bibliotheek te vrijwaren : *Liber sancti Bertini. Si quis eum abstulerit, retinuerit aut celaverit, anathema sit. Amen.* (Boek van Sint-Bertijn. Zo iemand het wegneemt, achterhoudt of verbergt, hij zij verdoemd).

In de proloog, die verder in vertaling volgt, vraagt de schrijver anoniem te blijven, wat dan ook is geschied. Hij heeft het werk geschreven in opdracht van abt Gerard. De bollandist Suyskens en de leuvense hoogleraar L. van der Essen hebben vooropgesteld dat die abt Gerard van Brogne was : een bekend figuur uit het monnikendom van de middeleeuwen die onder meer in de gentse abdijen en Sint-Bertijnsabdij hervormingen ten uitvoer heeft gebracht. Hij overleed in 959.

De historicus pater A. Stracke hield er een andere mening op na : de *vita sancti Gerulfi* zou door een drongense geestelijke zijn geschreven en berusten op een oorspronkelijke frankische versie. Immers, redeneert pater Stracke, de schrijver van de *vita* bekent een geschreven bron te hebben geraadpleegd, en daarbij voegt hij er nog aan toe dat hij zich zal dienen te behoeden voor solecismen en barbarismen - taal- en stijlfouten onder invloed

van een vreemde taal begaan. De drongense geestelijke zou dan op basis van de frankische tekst een latijnse versie gegeven hebben. En als men wijst op het feit dat het boek uit de Sint-Bertijnsabdij afkomstig is, dat betekent nog niet dat het daar geschreven is.

De duitse mediëvist W. Levison vindt de stelling van dr. Stracke onhoudbaar. In de huidige stand van zaken beamen de hedendaagse historici de stelling Suyskens - Van der Essen. Maar het blijft nog altijd een open vraag : waarom schreef een monnik uit een vergelegen abdij die *vita*, terwijl de cultus van de heilige Gerolf beperkt bleef tot Merendree, Drongen en omgeving.

B. VERTALING

(Voor de vlotte leesbaarheid is de doorlopende oorspronkelijke tekst in 20 alinea's onderverdeeld naar het voorbeeld van de Acta Sanctorum.)

Hier begint de proloog tot de lijdensgeschiedenis van de heilige Gerolf en tot enkele genezingen door zijn voorspraak bekomen.

1. Zeereerwaarde abt en eerbiedwaardige vader Gerard, u belast me met een taak waarvoor ik niet berekend ben, een taak die zelfs moeilijk zou blijken voor een geleerde, zo men ze hem oplegde. Hoewel ik er mij in 't geheel niet bewust van ben, acht u mij bekwaam, naar ik zie, ik die nochtans niet onderlegd ben in de schone kunsten en wetenschappen. Ik meen dat het door uw liefderijkheid is, waarmee u zo overvloedig begiftigd zijt, dat u me gelast dat groots werk te verrichten en, niet-tegenstaande mijn ongekultiveerde taal, moet ik mij in staat achten u te gehoorzamen. God immers is liefde en wie de liefde niet heeft is bijgevolg de zegen van God niet deelachtig. Met uw welgevallen verlang ik uw opdracht uit te voeren, hoewel ze niet haalbaar schijnt. Bij een gewone man dient u geen sierlijke en smaakvolle taal te zoeken. U weet dat onze Zaligmaker de groten der aarde noch de doctoren heeft opgezocht om met hun macht en geleerdheid het mensdom te verlossen ; integendeel. Hij heeft zich verwaardigd ongeletterden en vissers in zijn sakramenten te doen geloven : door hun bezielde prediking zullen ze dan later de wereld bekeren. Zo doet u ook met mij in het klein, ik die alle schrijverstalent mis. Met Gods genade zet ik op het getouw een verhaal dat onbeholpen zal overkomen. Maar wordt mijn standvastig gebed verhoord, schik ordentelijk, o Heer, de loop van mijn verhaal : zo zal dan de vorm van mijn woorden beter uitkomen en zich mooier ontwikkelen.

2. Steekt er iets goeds in mijn verhaal, dan is dat aan uw vroomheid te danken ; is er iets minderwaardigs, dan is dat aan mijn onbeholpenheid te wijten, ik die zo onbeschaamd een taak voor een geleerde op mij heb genomen. Zoals u het mij gelastte, zal ik het hebben over een iemand die een barbaarse taal sprak, maar geen barbaars leven leidde (1) ; daarom zal ik me moeilijk kunnen hoeden voor barbarismen en solecismen. Een handige vrouw aan het weefgetouw kan een gebroken draad weer opnemen en er dan nog een aantrekkelijk kledingstuk mee maken. Dat het oog van een bedachtzame lezer dat leest wat goed is, maar zonder genade het minderwaardige verwerpt. Uw gezag zal ik inroepen tegenover die schrijvers die dikwijls anderen verwijten wat ze zelf niet weten. Ik hou niet van schijnwetenschap, maar in deemoed smee ik de welwillendheid af van mijn opdrachtgever : door zijn voorpraak zal de heilige Geest mij onbeholpene bijstand verlenen en met zijn genade zal ik mijn werk zonder hinder kunnen aanvatten. Zonder dat ik me overmatig dien in te spannen, zal mijn pen gezwind die lofwaardige gebeurtenissen verhalen.

3. Men heeft vernomen dat onlangs tot de verheffing van de heilige martelaar Gerolf werd overgegaan en dit op grond van visioenen en goddelijke wonderen (2). Deze was nochtans vroeger met zijn lichaam in de greep van het aardse leven, maar door God werd hij uitverkoren volgens het woord van de apostel Paulus : *In Hem heeft Hij ons uitverkoren vóór de schepping van de wereld* (3). Niet zijn verdorven en moordzuchtige peter heeft hem tot martelaar gemaakt, maar met Gods welgevallen werd hem reeds bij zijn geboorte het martelaarschap verleend. Als het zo is, of beter nog, omdat het zo is, zal ik met mijn geschrift over hem verhalen en dit tot nut van velen. Hoewel het een verwijt verdient, schaam ik me niet, met Gods genade, mij te beroepen op een schriftelijk document van geloofwaardige getuigen. In mijn gebed smee ik Hem de kundigheid af om goed te spreken, Hij die de kinderen welbespraakt maakte en de ezel van een dwaze profeet in een mensentaal liet spreken (4). Met zijn welgevallen geniet onze heilige nu van het hemels licht. In wiens handen dit betoog ook mocht vallen, vraag ik dat niemand ooit de naam van de schrijver bekend maakt. Dat hij die er belangstelling voor heeft de inhoud meermaals doorneemt. Mocht de alledaagse stijl van een buitenman geen verveling verwekken. Mocht ook niet door kwaadwilligen het goede voorbeeld van een leven voor de gemeenschap teloorgaan.

Hier begint de lijdensgeschiedenis van de heilige martelaar Gerolf, bondig beschreven maar groots door verdiensten.

4. God, schepper van het heelal, die alles wijselijk ordent, heeft de hemel bezaaid met talloze hemellichamen die in helderheid verschillen. Zo ook is de aarde met een brede waaier van heiligen versierd. En zoals de sterren flikkeren door het licht dat ze uitstralen, zo schitteren de heiligen op aarde enkel door Kristus en verspreiden her en daar over de wereld de lichtstraal van hun mirakelen. Tot die schare behoort de heilige martelaar Gerolf. Hij schittert door Gods licht en is getekend, als zoveel anderen, als uitverkorene van God. Het Frankrijk verheugt zich in zijn verering. Hij rust nu in een gebied dat aan de zee ligt, waar hij ten aanzien van de mensen wonderbare genezingen verricht. Hij is uit de pagus MEMPISCUS afkomstig (5). Geboren uit een beroemd geslacht leefde hij vroom in zijn adellijke stand. Zijn ouders zijn bekend : de vader heette Leutgoldus en de moeder Ratguera. Beiden waren gelukkig omdat God ze een zo merkwaardig kind had geschonken.
5. Zij woonden in de hogervermelde pagus, op een domein dat hun eigen bezit was, Merendree geheten. Daar werd, toen reeds door God geliefd, hun dierbaar kind Gerolf geboren ; daar werd hij door het heilig Doopsel herboren en in eer en deugd opgevoed. In zijn prille jeugd jaren was hij reeds door Gods liefde getekend. Verbleef hij in het domein of was hij op wandeltocht, hij had enkel oog voor de wijze waarop hij God zou welgevallig zijn. Hij droeg priesters en Gods dienaren een warme genegenheid toe en hij bezocht regelmatig abdijen en kerken waar heiligen werden vereerd. Hij volgde met hart en ziel de goddelijke diensten. Maar hij, die een zo vrome levenswandel leidde, was nog niet door een bisschop met het heilig Vormsel gezalfd. Zo kwam hij op zekere dag te Gent in de abdij die Blandijn genoemd wordt en die volgens de overlevering door de heilige Amandus is gesticht. Toen vertoefde daar Heliseus, bisschop van Noyon, om er zijn ambtsbediening uit te voeren (6).
6. Nadat Gerolf met anderen door de bisschop met het heilig Vormsel was gemerkt, keerde hij, in blijde stemming, met zijn peter terug naar het vaderhuis. Toen zij de abdij van Drogen, aan de Leie gelegen, naderden, richtte het ingoede kind een dringende bede tot zijn peter : ze zouden even van de weg afwijken om te gaan bidden in de kapel van de heilige Maagd, en dan verkwikt door drank en spijs zouden ze hun weg vervolgen. Hij had immers de les van het evangelie aanhoord : *Zoekt eerst het rijk Gods en zijn gerechtigheid en al het goede zal u erbij gegeven worden.* Zijn peter ging op dat verzoek in, doch niet uit genegenheid, maar omwille van het schaften. Verkwikt door de maaltijd bestegen ze hun paard om in snelle draf de tocht naar huis voort

te zetten. Voor beiden ging in vervulling het woord van de psalmist : *Met de uitverkorene zult u uitverkoren worden en met de boze zult u in het verderf worden gestort.*

7. Door een ingeving van de duivel verleid en door een moorddadig instinkt verbijsterd was die peter geen peter meer, maar een boosaardige bandiet en een ontaarde moordenaar. Tot zijn zachtzinnig petekind zei hij : *Voorwaar mijn kind, weet dat je weldra door mijn zwaard zal sterven.* Dat was niet de stem van een mens, wel van iemand door de duivel bezeten. Het was de stem waarmee de slang tot de eerste mens sprake. Wat zei toen tot zijn peter het argeloos en ootmoedig petekind : *Hoedt u toch, goede peter, voor die afschuwelijke daad op mij te plegen. Het valt u licht om mij om te brengen, maar zwaar zult u zondigen tegenover onze aller Vader. Spaar me toch en bezint u ; maar doet u toch wat u zegt, dan zal, zo geloof ik, de barmharige Kristus mij, onwaardige, de kroon van het martelaarschap in de hemel schenken, terwijl u voor eeuwig de hellepijnen zult verduren.* De wreedaardige moordenaar gaf niets om de vermaningen van het onschuldig kind : hij zal een onrechtvaardige daad stellen, leed berokkenen en in boosheid verzingen. Met het bloot zwaard sloeg hij het kind en kwetste het dodelijk. Het slachtoffer viel neer van zijn paard, maar was niet onmiddellijk dood (7). Hij leefde nog enkele stonden genoeg om zijn moordenaar aan te wijzen. God zou immers in zijn barmhartigheid niet gedogen dat iemand anders valselijk van de moord beschuldigd werd.
8. Toen hij nog halfdood op de grond lag, is zijn paard zonder ruiter huiswaarts gekeerd. Zodra de moeder het bebloede paard zag, was het haar onmiddellijk duidelijk dat haar zoon door zijn peter omgebracht was. Daarop ontstond een hevig klaaggeschrei : heel de familie treurde met de weeklagende vader en moeder en een luid gejammer steeg ten hemel op. Toen de beroering wat geluwd was, stapte de vader op met de mannelijke familieleden op zoek naar de zoon. Ze zouden voor de avondduisternis niet meer op de plek aankomen waar de halfdode jongeling lag, maar geleid door zijn paard vonden zij hem nog meer dood dan levend. In die daad van de wreedaardige moordenaar, zie ik de boosaardigheid van Kaïn, de eerste broedermoordenaar. Waren Kaïn en Abel door aardse familiebanden verbonden, zij waren geestelijk verwant. Men leest ook dat de rechtvaardige Abel door woord noch door daad slecht handelde tegenover Kaïn. Zo ook de heilige Gerolf deed niets kwaads tegenover zijn geestelijke vader.

Facsimile van een bladzijde uit een premonstratenzer missaal 1524. (Uit Leroquais, dl. 4, plaat CXXIII). Het missaal berust in de Bibliothèque Nationale van Parijs. *In festo sancti Gerulphi* : begin van het misformulier. De miniaturen : (onderaan van links naar rechts) de moord, de ouders bij het lijk, (van onder naar boven) mirakelen aan het graf van Gerolf, het snode werk van de drie geestelijken van de Sint-Baafsabdij, de overbrenging van de relieken, (in het midden) de verering van het reliekenschrift in de kerk te Drongen.

9. Uit afgunst werd Abel door Kaïn omgebracht en zo ook doodde de onbedaarlijke afgunst de onschuldige Gerolf. Met de boosaardigheid van de duivel deed de dood haar intrede in de wereld en verjaagde de eerste mens uit het paradijs. Ook Kaïn werd met deze moordenaar uit de hemel van de gelukzaligen gestoten. Maar de misdaad van gene beul wordt misschien nog als erger, aangezien hij geen berouw had. Kaïn daarentegen, leest men in de Genesis, heeft berouw getoond en daarom wordt aangenomen dat hij van de hemelse rust geniet (8). Dit gezegd zijnde, ga ik verder. De heilige martelaar Gerolf, voor zover hij nog kon, vertelde zijn vader dat hij verraderlijk door zijn peter werd omgebracht. Hij vroeg tevens dat men zijn lichaam in de abdij van Drongen zou begraven, dat voor de zaligheid van zijn ziel men zijn erfdeel aan het altaar van de heilige Maagd zou overmaken en dat men zijn paard aan de dienaren Gods in de abdij zou schenken. Nadat hij die woorden had uitgesproken, werd hij bediend met het lichaam en bloed van Kristus. Zij ziel verliet dit dal van tranen en steeg jubelend ten hemel op.

Ze voegde zich bij die talrijke schare van heilige martelaren met wie ze nu geniet van de glorie van de hemelse deugden. Ze verheerlijkt en looft de Koning van de engelen die haar vergunde toe te treden tot de gemeenschap van de heiligen.

10. Maar de vader van de gelukzalige martelaar Gerolf stond, uit hebzucht, het landgoed niet af dat zijn zoon hem had gevraagd aan Maria te schenken. Hij liet het stoffelijk overschot naar zijn woonplaats overbrengen om het daar te laten vereren en het werd begraven in de kerk van Sinte-Radegundis. Zij die met volle vertrouwen om gunsten smeekten, werden door Gods barmhartigheid verhoord en velen werden genezen. Blinden, doven, stommen, kreupelen, bezetenen van de duivel en anderen nog met allerlei ongemakken behept, komen daar om te bidden, en verlost van hun kwalen, keren ze gaaf en gezond terug naar huis. Kaarsen schoten zo maar vanzelf in brand, het ware licht van Kristus toonde aan dat Gerolf zou worden neergelegd in een duidelijk herkenbare rustplaats en dat het volk hem in 't openbaar zou vereren. Met dat waslicht wordt hij door Kristus, zoon van barmhartigheid, verheerlijkt.
11. Bisschop Rangarius, de zevende sedert Heliseus, had reeds van die wonderen gehoord (9). Maar drie geestelijken van de Sint-Baafsabdij, door een duivelse kwaadwilligheid verblind en door een te grote ijver verbijsterd, hebben zich beijverd om de grafzerk diep in de grond te steken, de grafzerk die met een onzeglijk vrome eerbied boven de

grond was verheven. Wat doet u toch, o zondige boosheid ? U streeft ernaar alles wat de Schepper liefheeft te verwerpen. Altijd zult u de dingen neerhalen en nooit verheffen. In het paradijs hebt u onze voorouders in 't verderf gestort en zo hebt u ook die geestelijken ingefluisterd een schat achterwege te houden, die Gods voorzienigheid wou alom bekend maken. Ze hadden gehoor gegeven aan een nefaste ingeving en hebben zich zo met eeuwige smaad bezwaard. Het is een boosaardig uitvloeisel van de afgunst dat het mensen tot de hel doemt en in het heden leed en schaamte verwekt. Zo verging het ook die ellendingen waarover ik het nu zal hebben.

12. De allerhoogste Koning liet niet toe dat die barbaarse wandaad ongestraft bleef. Een van de drie geestelijken verloor zijn rechteroog, want hij wou de rechtvaardige in zijn heerlijkheid niet aanschouwen. De tweede viel van zijn paard, brak zijn heupbeen en hevige pijnen uitstaande werd hij naar huis gebracht ; hij was immers jaloers omdat het volk die heilige plaats bezocht. De derde zou tot zijn schande een hoop drek afscheiden ten aanschouwen van het omstaande volk, en zou met schaamrode wangen afdruipen ; hij had immers het stoffelijk overschot van de heilige, dat een heerlijke geur uitwasemde, met die bederfelijke lichamen van het miserabele mensdom gelijkgesteld. Die eerlozen hebben die daad gesteld, naar ik vermoed, om te beletten dat de cultus van de oudere Sint-Bavo zou afnemen en dat die van de heilige Gerolf, die ze in hun waanzin zo benijden, hoe langer hoe meer in bekendheid zou toenemen. Dwazen en stompzinnigen zijn het die niet hebben begrepen, dat die twee heiligen, zoals trouwens alle anderen, noch afgunstig noch twistziek zijn ; door hun verdiensten zijn ze in liefde met God verenigd, die vrede en eenheid sticht. Ze leven nu met Hem in de eenheid van zijn liefde en in de eeuwigheid zullen ze in de hemel van hun onschatbare roem genieten.
13. Enige tijd later zag de almachtige God, die vanuit de hemel de zonen van het mensdom gadeslaat, dat zijn dierbare martelaar Gerolf als verborgen in zijn graf rustte. In zijn barmhartigheid wou Hij dat de heilige Gerolf zich elders ook aan de mensen zou bekend maken, zo groot waren zijn verdiensten. En op volgende wijze maakte Hij dat bekend. Op de plaats van zijn graf met behulp van de goddelijke goedertierenheid, verscheen in de droom Gerolf, Kristus' martelaar, aan priester Lambert. Meermalen had hij reeds gevraagd dat men hem zou weghalen uit de plaats waar hij, op ingeving van de vijand van de mensheid, door boosaards diep in de grond gestoken werd. Men zou zijn lichaam naar de abdij van Drongen overbrengen en er begraven, wat hij, nog in

leven, had gevraagd. Maar de priester hechte daar weinig gewicht aan en stelde zo maar uit op het verzoek in te gaan. Nochtans werd hij door de heilige nog dikwijls aangezocht. Tenslotte durfde hij niet meer uitstellen wat men hem vroeg. Op een diskrete wijze vertelde hij zijn meester Gonterus hoe de heilige zich verwaardigd had voor hem te verschijnen en gezegd had wat er met zijn stoffelijk overschot diende te gebeuren (10). De heilige was niet eenmaal, geen tweemaal, maar verschillende keren aan zijn nietig persoontje verschenen.

14. Opgetogen over dat wonderbaar verhaal heeft Gods priester Gonterus zijn dankzegging tegenover de almachtige Heer betuigd. Hij schreef zijn parochianen een driedaagse vasten voor en spoorde allen aan de barmhartigheid van de Schepper af te smeken om de vrome wensen van zijn martelaar waardig en korrekt te volbrengen. Met de zegen en in aanwezigheid van zijn hoogvereerde bisschop Eirardus begaf Gonterus zich naar de kerk van Sinte-Radegondis, waar, zoals ik reeds zei, tegen zijn wil in Gerolf begraven lag (11). Talrijke priesters en kloosterlingen, benevens een grote menigte van beider kunne, woonden de plechtigheid bij. Met grote eerbied, zoals het past, werd de kostbare schat verheven, onder psalm- en lofgezing naar de abdij van Drongen overgebracht en eerbiedig bijgezet in de kerk van de heilige Maagd Maria. Dit geschiedde met grote luister terwijl ze dankzeggingen en lofbetuigingen ter ere van God uitten die zich verwaardigd had hun een zo verheven patroon te schenken.
15. De heilige Gerolf hield van de plek waar hij nu rustte. Door zijn aanhangigheid zo misleid, had de vader de laatste wens van zijn stervende zoon om te Drongen begraven te worden, niet ingewilligd. Deshalve was hij, meen ik, niet de geschikte persoon om de heilige taak uit te voeren, die door een waardiger iemand zal worden volbracht. Uit hebzucht gedreven om het erfdeel van zijn zoon te behouden heeft hij nagelaten gevolg te geven aan de opdracht van zijn vrome zoon. Maar met vreugde heeft een priester volbracht waartoe hij door een konfrater werd aangespoord. Beide vaders waren boosaardige mensen, zowel de aardse als de geestelijke : immers de ene doodde, en de andere ontzegde zijn zoon de begraafplaats die hij onder ingeving van de Heer wenste te hebben. Op de plaats waar vroeger het heilig stoffelijk overschot rustte, kwam er iemand van wie alle ledematen, vooral de voeten, waren verlamd. Lang smeekte hij de almachtige Heer voor zijn genezing en met gans zijn ziel bad hij tot de heilige Gerolf om genezing. God in zijn barmhartigheid verhoorde zijn smeken en met de voorspraak van de heilige martelaar bekwam hij de genezing die hij had afgesmeekt.

16. De genezing van deze lamme doet mij denken aan een merkwaardige gebeurtenis uit het leven van de heilige apostelen Petrus en Johannes. Aan de poort van de tempel van Jerusalem genazen ze een lamme die er reeds verschillende dagen zat, en, in aanwezigheid van een menigte mensen, deden ze hem opstaan. Maar in die beiden gevallen van verlamming zie ik toch een onderscheid. De jood vroeg een materieel iets om zich voedsel aan te schaffen ; de kristen daarentegen verzocht niet om iets materieels, maar wel om de genezing van zijn lamme ledematen. De eerste viel de passanten lastig omdat hij zijn eetlust wou verzadigen, de andere smeekte in tranen de heilige die niet meer in het graf lag, maar met Kristus verenigd was. Het past toch in beide gevallen er iets meer verhevens in te zien. De verlamde jood stelt het volk van zijn ras voor dat niet leeft volgens de wet van de Heer en dat niet bereid is Hem te volgen die sprak : *Ik ben de weg, wie mij volgt zal niet in de duisternis rondwalen, maar zal het licht van het leven bezitten* (12). De verlamde kristen daarentegen verbeeldt het door het Doopsel herboren volk. Met hart en ziel gekluisterd aan het aardse wil het deze woorden niet begrijpen : *Zalig de onbevleeten die voortschrijden in de wet van de Heer*. Lammen zijn ook degenen die de tempel van de Heer niet aandoen, geen zieken en gevangenen bezoeken en andere goede werken niet uit overtuiging, maar met tegenzin doen. Nu zal ik het verhaal verder voortzetten.

17. Een andere keer kwam een bezetene, Otridius geheten, naar het graf van de heilige Gerolf. Met Gods bijstand en de voorspraak van de heilige martelaar werd de boze duivel uitgedreven en, verheugd over zijn genezing, keerde de man terug naar huis. Laten wij in volle overgave naar de bijstand van de heiligen vragen, hun voorbeeld van lijden, nederigheid en liefdadigheid volgen opdat de vorst van de duisternis ons niet in zijn greep zou krijgen. Van hem zei de Heer : *De vorst van deze wereld is op komst, maar in Mij vindt hij geen weerklank*. Zo vermogen we met Gods hulp hun deelgenoten in de hemel te worden. Door zijn niet aflatende rebellie bevecht de vijand van het mensdom de zonen van Adam en hij heeft het vooral gemunt op zij die het goede doen. Hij betracht immers alle kristenen van de verblijfplaats van de heiligen af te leiden, waaruit hij, door zijn boosaardigheid, onze voorouders verjaagde. Maar laten wij manhaftig strijden in dit stadium van het leven opdat we van de Heer zouden verkrijgen de onvergankelijke kroon te verdienen. Laten we smeken in volle godsvrucht om de bijstand van de heilige martelaar Gerolf. Mocht hij voor ons een steun wezen, waarmee we de bekoring van de duivel kunnen weerstaan. Na deze beschouwing zal ik met Gods hulp het verhaal voortzetten.

18. Een andere keer nog kwam een priester, Teutfridus geheten, naar het graf van de heilige. Hij had een erge aanval van koorts. Hij stelde zijn volle vertrouwen op de heilige Gerolf en bad in volle ootmoed en met tranen toe bewogen gebeden : mocht de heilige in zijn goedertierenheid zijn kwaal verlichten, hem genezing brengen die hij bij anderen ook had verwekt en zich verwaardigen een arme sterveling op te beuren. Onder het bidden zag de priester in een visioen dat hij een drank dronk waarin stof uit het graf van de heilige was vermengd, en dat tot zijn beterschap. Hij vermengde dan stof uit het graf met water en laafde zich aan die drank : alle koorts verdween, opgetogen en gaaf en gezond keerde hij huiswaarts. Aan het graf van de heilige geschieden er dagelijks zo onopgemerkt heel wat wonderen, waarop de mensen van het platteland niet gesteld zijn. Men treft immers heel wat mensen aan die toch maar onredelijke en domme wezens zijn. Ze missen het verstand dat de Verlosser in gedaante van de man bij de samaritaanse vrouw zocht : *Roep je man en kom*. Dit betekent : gebruik je verstand waarmee je kan begrijpen wat ik jou zeg. Alleen door het verstand onderscheiden wij ons van de redeloze dieren, die het verschil tussen het goede en het kwade niet inzien. De heiligen treden daarom met hun wonderen naar buiten om meer geloofwaardig over te komen.
19. Bij het zien van het goede dat de rechtvaardigen doen, verkiezen de onnozelen en dwazen ermee te spotten in plaats van dat in volle deemoed te loven. Ze volgen de nefaste leer van de Farizeeërs. Tegensprekers die ze zijn, verklaren ze met omslachtige interpretaties de wijsheid van de Heer en worden zo misleid door de dwalingen van hun voorschriften. Heiligen en rechtschapenen daarentegen doen niets zonder Gods hulp, want Kristus sprak alzo tot zijn discipelen : *Los van Mij kunt u niets*. Indien dus de uitverkorenen niets zonder God ondernemen, zij die spotten met de wonderlijke daden van de heiligen oteren God op een schandelijke wijze. Naar best vermogen vereren we alle heiligen : zo zullen we door hun voorspraak genade vinden bij de Koning van de eeuwigheid. We hebben nu, beste broeders, een eerbiedwaardige patroon ; laten we hem nu vereren in onderworpenheid en met waardige lofbetuigingen. Laten we niet twijfelen aan zijn heiligheid en aan zijn hulpvaardigheid, want velen hebben door zijn voorspraak genezing bekomen. Hij is een groot martelaar en zegeviert met de heiligen in de hemel. Met de psalmist kunnen we zeggen : *Uw vrienden, o Heer, wordt veel eer betuigd en hun macht is zeer groot*.
20. Er moet ook nog aangestipt worden dat, volgens zijn wens en opdracht, deze gelukzalige martelaar naar de abdij van Drongen de achtste van

de iden van oktober werd overgebracht. (13) Dit geschiedde in bijzijn van een grote menigte, die de almachtige Heer in den hoge loofde. Zijn onzeglijke goedheid had hun geschonken een verhorgen en begeerlijke schat, de heilige Gerolf, een groot martelaar, die in de hemel door Kristus wordt vereerd en gehuldigd, met de Vader en de heilige Geest, de heilige Drieëenheid, wie eer en heerschappij toekomt door de eeuwen der eeuwen. Amen.

Hier eindigt de lijdensgeschiedenis van de heilige Gerolf, bondig in een onbeholpen stijl verteld.

NOTEN

1. Door *barbaarse taal* dient hier verstaan een vreemde taal.
2. *Onlangs* : de verheffing (het opgraven en het tentoonstellen van de relieken) en de overbrenging van de relieken naar Drongen had plaats in 925. Gerard van Brogne stierf in 959 : zo geeft men voor de datering van het handschrift ongeveer 950 aan.
3. *Hem* is hier Kristus.
4. Een toespeling op een verhaal uit de Bijbel : de profeet Balaâm *ranselde de ezelin met een stok. Maar nu opende Jahweh de bek van de ezelin, en ze zei tegen Balaâm ...* Het boek Numeri 22, 27-28.
5. In het merovingische rijk was pagus = gouw een administratieve onderverdeling.
6. Heliseus, bisschop van Noyon-Doornik, wordt uit een dokument van 748 vermeld.
7. De Translatio Truncinium 1200 stelt een ander versie voorop : met het zwaard werd Gerolf door zijn peter onthoofd.
8. De bollandist Suyskens wijst op een flagrante tegenspraak : wat hoger kan men lezen dat Kaïn uit de hemel gëstoten was. Nog verder pater Suyskens : nergens staat in de Genesis dat Kaïn berouw heeft gehad, maar een kerkvader, de h. Hiëronymus (+ 420) heeft dat in een van zijn geschriften vermeld.
9. Bisschop Rangarius van Noyon-Doornik ca. 825.
10. Volgens het kommentaar van pater Suyskens werd Gonterus, pastoor te Merendree, wegens zijn hoge leeftijd door priester Lambert bijgestaan.
11. Eirardus, bisschop van Noyon-Doornik, ca. 925.
12. In de evangelietekst lezen we *ik ben het licht*. Zonderling dat pater Suyskens dat niet aantipt.
13. De achtste van de iden van oktober uit de romeinse kalender stemt overeen met 8 oktober uit de gregoriaanse kalender.

GERAADPLEEGDE WERKEN

(De hr. R. Moelaert heeft een zeer lezenswaardige en goed gedocumenteerde studie aan de heilige Gerolf gewijd : ze bevat een uitvoerige bibliografie en interessant ikonografisch materiaal. Zie hieronder de bibliografische opgave van die studie.)

Acta Sanctorum Septembris, Antwerpen 1757, tomus sextus, pp. 250-269.
Bibliotheca hagiographica latina antiquae et mediae aetatis, Brussel, 1898-1899, nrs 3507-3510.

Catalogus codicum hagiographicorum Bibliothecae Regiae Hagensis in Analecta Bollandiana, 1887, dl. VI, pp. 204-206.

Catalogus codicum mancriptorum Bibliothecae Regiae, 's Gravenhage, 1922, p. 264.

DE GHELLINCK J., *Littérature latine au Moyen Age*, Parijs, 1969, 2 dln. (Anastatische herdruk van het oorspronkelijk werk in 1939 verschenen).

DE MOREAU E., *Histoire de l'Eglise en Belgique*, Leuven, 1940, dl I.

DE RUYCK D., *De h. Gerolf, patroonheilige van Drongen*, 1980. (Onuitgegeven seminariewerk voor het Hoger Diocesaan Godsdienstinstituut Gent.)

DE SOMER M., *Gerulfo di Tronchiennes in Bibliotheca Sanctorum*, Rome 1965, dl VI, pp. 292-293.

HELIN M., *La littérature au moyen âge*, Parijs, 1972.

LEROQUAIS V., *Les Sacramentaires et les Missels manuscrits des Bibliothèques publiques de France*, Parijs, 1924, 3 dln en 1 dl platen.

LEVISON W., *Nachricht 659 in Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde*, 1930, nr. 48.

MICHEM F., *De pastoors van het Land van Nevele in Berichtenblad van de heemk. kring Het Land van Nevele*, 1973, afl. 3.

MOELAERT R., *Sint-Gerolf in geschiedenis en legende in Appeltjes van het Meetjesland*, 1977, nr. 28, pp. 106-159.

SPROEMBERG H., in *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter*, Berlijn, 1938, p. 118.

STAINIER A., *Index scriptorum operumque latino-belgicorum medii aevi, VIIe - Xe siècles*, Brussel, 1973.

STRACKE D. A., *De oudste Vita Sancti Gerulfi in Bijdragen tot de Geschiedenis*, maart 1926, 17 jrg.

STRUBBE L. en VOET L., *De chronologie van de middeleeuwen en de moderne tijden in de Nederlanden*, Antwerpen, 1960.

VAN ACKER L., *De Latijnse literaire cultuur in Noorden en Zuiden van*

- circa 1050 tot circa 1350 in Algemene Geschiedenis der Nederlanden*,
Haarlem, 1982, dl. 3, pp. 328-341.
- VAN DEN HEUVEL J., *Heiligenverering in het Land van Nevele* in *Drie-
maandelijks tijdschrift van de heemk. kring Het Land van Nevele*,
1983, afl. 1.
- VAN DER ESSEN L., *Etude critique et littéraire sur les Vitae des Saints
mérovingiens de l'ancienne Belgique*, Leuven, 1907.
- VAN DER ESSEN L., *Le Siècle des Saints. Etude sur les origines de la
Belgique chrétienne*, Brussel, 1942.

Jozef VAN DE CASTEELE
Sint-Amandsberg

DE FLANDRIENS VAN LO (deel 3)

Motto :

Hoe sterk is de eenzame fietser
die kromgebogen over zijn stuur
de wedstrijd wint
zich Flandrien waant ...

(± Boudewijn de Groot)

Inleiding

De 19e eeuw wordt door sommigen beschouwd als een periode waarin de mensen leefden vanuit een gevoelsgeladen heimwee naar grootse, vervlogen tijden.

Anderen leggen minder de nadruk op dit evasief aspect en bestempelen de 19e eeuw eerder als een revolutionaire overgangstijd. Ze leggen daarbij de klemtoon op technische en wetenschappelijke prestaties en vernieuwingen die het economisch en sociaal leven ingrijpend veranderden en onze moderne beschaving voorbereidde. Die paradoxale voorliefde én voor een groots verleden én voor een revolutionaire toekomst is wel typisch voor elke overgangstijd en welke tijd is dat niet ?

De fiets kunnen we zonder twijfel beschouwen als een produkt van de 19e-eeuwse technische vernieuwingsdrang.

Hij was een voor zijn tijd revolutionair vervoermiddel. Hij stelde de mensen van toen in staat gemakkelijker de eigen stads- of dorpsgrenzen te doorbreken, meer dan vroeger het geval was in contact te komen met „den vreemde”.

De 19e eeuwse poëtische benaming voor de fiets, „het wielpeerd” herinnerde nog duidelijk aan het middeleeuws, ridderlijk verplaatsingsmiddel bij uitstek : het paard.

De latere benaming „fiets” ontstond ca. 1870 in het Gelderlandse stadje Appeldoorn. De naam is afgeleid van het Franse „vélocipède” dat over de tussenvormen „vielesepee” en „fiesselepee” tot fiets werd (1).

Eerlijk gezegd, een nuchter, eerder krenterig woord. Gelukkig is het ding rijker aan inhoud : het kan ons letterlijk en figuurlijk „vervoeren”.

(1) Verscheurens Modern Woordenboek, deel 1, p. 610, Standaard Uitgeverij, Antwerpen-Amsterdam, 1979⁸.

De eerste fietsers

Zoals andere nieuwsoortige vervoermiddelen uit de 19e eeuw zullen de eerste fietsen de fantasie van de mensen uit die tijd sterk beroerd hebben. Het waren geen louter binnenkamerse uitvindingen maar toestellen waarmee men naar buiten, in de openbaarheid moest komen. De fiets moest getest worden op de openbare weg, waar anders ?

De burgerlijke snob of de volkse uitvinder-waaghals hadden de bewonderende of afgunstige blikken van hun medeburgers nodig om ten volle te genieten van hun nieuw statussymbool of van hun eigen uitvinding (1).

Zij waren vermoedelijk de eerste fietsers.

Wie wellicht ook zeer vlug de voordelen van de fiets inzagen waren de bakkers, slaggers, kopers en verkopers allerhande.

Zij bespaarden zichzelf veel energie en wonnen veel tijd dank zij hun fiets of bakfiets die hen veel vlugger bij hun klanten bracht.

De eerste fietsers die de hobbelige kasseien, grind- en aardwegeltjes bereiden wekten wellicht eerder schrik op dan bewondering bij de toeschouwers. „Het devies van de eerste wielclub die in ons land in 1869 te Brussel werd opgericht, vertolkt treffend de aard van de rijwielbeoefening in die tijd. Het luidde : *cave ne cadas*” (= let op dat je niet valt) (2).

Het aanvankelijk wantrouwen van de meeste mensen die geen rechtstreeks voordeel of genoegen zagen in deze nieuwe vier- drie- of tweewielers zal echter vrij vlug plaatsgemaakt hebben voor nieuwsgierigheid en welwillende belangstelling.

De technische evolutie van de fiets stond evenmin stil. Toen de fiets door een ketting op het achterwiel met tandwiel werd aangedreven en toen de ongeveer gelijke wielen voorzien waren van „pneus démontables” beklommen allicht met meer vertrouwen en zeker met groter comfort de fiets.

Meer zelfs, het fietsen werd stilaan een echte rage. „Ouderlingen en kinderen stegen op de nieuwe Pegasus en niemand stoorde zich aan het groteske gezicht van de gebogen ruggen, de trappende benen en de neusvleugels

(1) Stijn *Streuvels, Mijn Rijwiel*, Van Geens' Gele Bibliotheek, L.J. Veen Amsterdam, 1910.

In deze autobiografische schets verhaalt Streuvels heel humoristisch de eerste rijproeven van de Avelgemse dorpsmid-uitvinder Benignus en ook zijn eigen inwijding in de „vlossepeerd"-kunde. Fietsen deed Streuvels denken aan de luchtrit van Faust met Mephisto.

(2) *Sportaffiches in België 1890-1940*. Katalogus t.g.v. tentoonstelling in Passage 44 te Brussel van 1.12.1981 tot 10.1.1982, gerealiseerd door het Gemeentekrediet, p. 50.

VELODROME BRUXELLOIS
 Avenue de Longuejume - Cour de Roi

FÊTE NATIONALE
 Dimanche 22 Juillet
 3 heures

RÉUNION DE GALA
 Au profit de la vente de SA MAJESTÉ LE ROI

LE PRIX DU ROI
 4.000 francs (1893) et 4.000 francs (1894)

LE CHAMPIONNAT DE BRUXELLES
 1.000 francs (1893)

Match Franco-Belge DE DAMES

L.E. VAN DE KIE
 100 rue de la Loi - Bruxelles

VILLE D'ANVERS

DIMANCHE 14 AOUT 1887, à 2 heures précises
 au Boulevard du Commerce - Théâtre National

COURSES INTERNATIONALES

VELOCIPÉDIQUES

Antwerp Bicycle Club
 sous le patronage de l'Administration communale

PRIX D'ENTRÉE: Chaises fr. 1.00 - Pourtoir fr. 0.50

1. Course annuelle des Juniors. 1800 mètres. 2 prix.	5. Course Bicycles Handicap. 1800 mètres. 4 prix.
2. Championnat de Belgique pour bicycles. 2000 mètres. 2 prix.	6. Championnat d'Anvers. 1200 mètres. Trois bicycles et tricycle.
3. Course bicycles. 200 mètres. 2 prix.	7. Course Tricycle et Tandem. 1800 mètres. 3 prix.
4. Course bicycles handicap juniors. 1800 mètres. 4 prix.	8. Handicap général. 2000 mètres. 4 prix.

FERD. VAN HEURCK **EM. VAN NIGEM.**
 Le Président Le Président

Le Secrétaire: **BRAUWERE** Le Secrétaire: **Leopold de WAEL.**

Leopold II zag in de wielersport een dankbaar middel om zijn koningschap glans bij te zetten ter gelegenheid van de Nationale Feestdag van 1893 (uit *Sportaffiches in België 1890-1940.*)

Deze affiche uit 1887 geeft een idee van de eerste baanwedstrijden voor wielrenners (uit *Sportaffiches in België 1890-1940.*)

„die bol stonden als zeilen”. De fiets was „la petite reine” geworden, Belle Epoque-symbool van het avontuur en teken van bevrijding uit de sleur” (1). Naast de burgerlijke snobs, de welgestelde boeren en de zelfstandigen volgden ook jonge arbeiders, die in de stad werkten, stilaan de mode van hun tijd en kochten zich met hun spaarcenten een fiets.

Op het platteland zullen de eerste fietsen vooral gediend hebben om er 's zondags mee te pronken of om ermee naar familie of naar de kermis in een naburig dorp te rijden.

Karel Van Isacker vermeldt dat pas vanaf de eeuwwisseling vele arbeiders per fiets naar het werk reden. Ze huurden afgedankte fietsen bij de „velomaker” en besteedden hun zondagen aan het oplappen ervan niettegenstaande het donderen van de pastoors tegen het zondige werk (2).

Vrouwen of meisjes die toen fietsten mochten zeker zijn van de banbliksems van de zedige dorpsherders. De vrouwelijke avonturiersters droegen in de beginjaren van de fiets speciale elastieken die ze aan hun schoenen en rokken vastmaakten zodat hun zomerjurken zeker niet zouden opwaaien en zo zondige gedachten losslaan bij het andere geslacht.

In de steden ging het er wellicht lossler aan toe. Op de wielerveden van Luik, Brussel, Antwerpen en Oostende traden er ter gelegenheid van wielerveetings ook wielrensters op die toen heel wat volk lokten. „Het zicht van die fietsende meisjes met als enig kledingstuk (?) een van die spannde truien die op gewaagd indiscrete wijze hun zelden sierlijke en bevallige vormen lieten uitkomen wekte bij de journalisten verontwaardiging maar deed de massa toestromen” (3).

Fietsen werd meer en meer populair : in 1908 waren er in België reeds 340.000 fietsen geregistreerd, waarvan tweederden in de Vlaamse gewesten (4). De prijs van de fiets kon onder meer gedrukt worden dank zij het stijgende aanbod van meer rijwielvederikanten o.a. La Française, Alcyon, Peugeot, F.N., Raleigh, Dürkopp e.a.

In 1910 kostte de goedkoopste fiets nog slechts ongeveer 100 frank (5).

Smeden, die uit de aard van hun beroep interesse hadden voor deze nieuwsoortige „ijzeren wielvederden” waren meestal de eerste fietsvederelaars. Met een beetje verbeelding zagen de vooruitzienden onder hen een gunstige toekomstige markt. Zij konden immers instaan voor de nodige service bij een of ander defect. Gezien de aard van de wegen zal fietsveder wel vaak

(1) Karel VAN ISACKER, *Mijn land in de kering*, deel 1, p. 139.

(2) Karel VAN ISACKER, *Mijn land in de kering*, deel 1, p. 140.

(3) *Sportaffiches in België*, p. 55.

(4) Karel VAN ISACKER, *a.w.*, p. 140.

(5) *Id.*, p. 140.

voorgekomen zijn. Vergeten we niet dat de wegen uit die tijd eerder aangelegd waren voor paard en kar dan voor de nieuwsoortige „petites reines”.

Van ontspanning tot sport.

De grote internationale wielerveersteringen zullen zonder twijfel aanstekelijk gewerkt hebben op de sportieve verbeelding van de eerste fietsliefhebbers. De weerklank van de eerste wielerveersteringen Parijs-Brest-Parijs (1891), Bordeaux-Parijs (1891), Parijs-Brussel (1896) en Parijs-Roubaix (1896) moet hier te lande groot geweest zijn. De sportieve prestaties van de atleten uit verschillende landen kregen een enorme echo in de eigen nationale - vooral Franstalige - pers. Karel Van Isacker wijst op de invloed van het tijdschrift, „Le cycliste belge”.(1) Karel Van Wijnendale getuigt dat hij in z'n jeugd geregeld H. Desgranges sportblad „L'Auto” las (2). De beste prestaties van de eigen renners riepen allicht spontaan gevoelens op van fierheid en volks zelfbewustzijn bij de sportieve lezers. Vergeten we niet dat het nationaal volksbewustzijn in de 19e eeuw nog een zuivere, gevalueerde eigenschap was. Het nationalisme werd toen - zoals nu nog - stevig beklemtoond en aangezwengeld in de sportverslaggeving.

Zelfs onze koning Leopold II vond het niet te min om zelf de prijzen uit te reiken ter gelegenheid van zijn „Grote Prijs van de Koning” op de wielerveerstering van Ter Kameren Bos te Brussel in 1894 (3).

Karel Van Wijnendale stipt terloops aan „dat de belangstelling geweldig was en de toeloop ongehoord”. In Antwerpen was er in die tijd - ± 1900 - voldoende publiek om op een en dezelfde dag de tribunes van de 2 wielerveersteringen, Zurenborg en Antwerpen-Zuid, te vullen (4).

Het kan geen verwondering wekken dat het niet zo lang duurde vooraleer de fietsliefhebbers ook in Vlaanderen gebeten waren door de competitie-microbe. Ze richtten wielerveersteringsclubs op, bouwden wielerveersteringen en organiseerden allerlei wedstrijden die het sportenthousiasme van de massa opwekten. In de beginjaren van de wielerveerstering lag de nadruk meer op de baan- dan op de wegwedstrijden of straatkoersen. Deels doordat de wegen zeer slecht

(1) Karel VAN ISACKER, *a.w.*, dl. 1, p. 140.

(2) Karel VAN WIJNENDAELE, *Het rijke Vlaamse Wielerveersteren*, Gent, 1943, p. 58.

(3) Karel VAN WIJNENDAELE, *a.w.*, p. 40.

(4) *Affiches* ..., p. 72.

waren (1), deels ook doordat de straat- of kermiskoersen aanvankelijk wel eerder thuishoorden in de folkloristische kermisfeer dan in de strenge aan reglementen gebonden competitiesfeer van de beroepsrennersport zoals die in Frankrijk reeds bestond.

In België werd de categorie van de beroepsrenners pas in 1894 en dan nog met veel tegenzin door de Belgische Wielrijdersbond (= B.W.B.) opgericht. Nog in 1893 wilde de B.W.B. dat uitsluitend amateurs aan wielervedstrijden deelnamen.

Dit bracht met zich mee dat onze kampioenen zich niet konden meten met o.a. de knapste buitenlandse wielrenners, die meestal professionals waren (2). Daardoor zagen ze financieel interessante kansen zomaar teloorgaan.

De Flandriens

Vóór 1900 had Wallonië betere en succesrijkere renners dan Vlaanderen (3). Volgens Karel Van Wijnendale leek de wielersportbeweging in Vlaanderen tussen 1900 en 1907 zelfs dood te bloeden.

„Pas met de vonken der overwinningen van Cyriel Van Hauwaert vanaf 1907 werden de vlammen van begeestering geslagen onder de sportmassa, vooral in den Vlaamse lande.

Vanaf dat ogenblik tot aan den wereldoorlog ging Van Hauwaert de vlagge der belangstelling halen uit de handen der Walen, om ze in Vlaanderen te planten, het nest van die wijd geduchte bende : Masselis, Haeck, Van den Berghe, M. de Baets, Wancour, Defraye en Marcel Buysse.

Al deze renners en ieder in hunne vertakking, hebben grote kunst daden gesteld en prachtige uitslagen behaald. Maar van hen allen was Van Hauwaert de eerste, de grootste en de eigenlijke leider en bezieler der vernieuwde wielersport !” (4).

De jonge Vlamingen toonden zich even goede, vaak zelfs betere renners dan de Franse of buitenlandse vedetten. Ze vertrokken vanuit de positie

(1) *Affiches* ..., p. 67. In 1890 was het quasi onmogelijk ... het bestaande wegennet te gebruiken voor wielervedstrijden. De slechte staat van de Belgische wegen was welbekend en fel besproken in de hele Europese wielersporters. Een van de eerste eisen van de Belgische wielergroeperingen was een overal erkende en verplichte meter van de befietsbare weg.

(2) *Affiches* ..., p. 59.

(3) Karel VAN WIJNENDALE, *a.w.*, p. 35.

(4) *Id.*, p. 60.

19. Op de velodroom van Torhout leverden de groten (waarschijnlijk in 1910) een prestigeslag: René Van den Berghe, Marcel Buysse en Cyriel Van Hauwaert.

De flandriens namen het ook wel eens tegen elkaar op. Hier een prestigeslag tussen René Van den Berghe, Marcel Buysse en Cyriel Van Hauwaert op de velodroom van Torhout ± 1910. (Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

van Vlaamse underdog maar ze vertrouwden op hun traditionele kwaliteiten : werkkraft, strijdlust, taaiheid en wilskracht. Niet voor niets kreeg Van Hauwaert de bijnaam van „Leeuw van Vlaanderen”.

Vanuit een zekere afgunst, met een zekere minachting gaven de Franse renners en journalisten aan die Vlaamse boere- en buitenjongens de bijnaam „les flandriens”. De bekendste flandriens waren Marcel Buysse, Rieten Van Lerberghe, Leon Buysse, Achiel de Pauw, Pier Van de Velde, René Van den Berghe, Michel de Baets, Aloïs Persijn, Jules Van Hevel en Aimé Dossche.

De belangrijkste was echter Van Hauwaert : „want hij schiep een atmosfeer van begeestering en miek een dode beweging weer levendig” (1).

De benaming „flandrien” in ruime zin geldt tot op onze dagen voor elk Vlaamse renner die dank zij zijn kracht, temperament en doorzicht in belangrijke wedstrijden domineert en zo bewijst dat een Vlaams renner evenveel, ja meer kan dan een ander. Een flandrien is een Vlaams renner die het dank zij zijn persoonlijke kwaliteiten ver brengt. Het is een volksjongen naar wie de andere Vlamingen met fierheid kunnen opkijken. Oudwereldkampioen Briek Schotte wordt soms de laatste flandrien genoemd maar het spreekt vanzelf dat er - in mijn ogen - flandriens zullen zijn zolang er Vlamingen deelnemen aan wielervedstrijden.

De naam flandrien heeft echter ook een enge, specifieke betekenis. Karel Van Wijnendale schrijft dat de naam „flandriens” tot stand kwam tijdens de Zes Dagen van Brussel in 1914 (2).

De flandriens bestonden uit een verzameling van de beste West- en Oostvlaamse baanrenners uit die tijd die zich schaarden onder de leiding van ploegleider Mac Bolle, alias Karel Van Wijnendale.

Ze volgden daarmee het voorbeeld van de Franse en Amerikaanse renners die reeds vroeger een coalitie gevormd hadden onder leiding van hun ploegleiders Coste en Mac Farland.

Tijdens die Brusselse Zesdagen reed de flandrien Pier Van de Velde de Amerikaan Moran omver. In een mum van tijd raakten zowel verzorgers als renners en toeschouwers slaags zodat de scheidsrechters de wedstrijd voortijdig moesten stilleggen.

Na die Zes Dagen ontstond er een hevige pennestrijd tussen de fransschrijvende en de Vlaamse sportjournalisten die natuurlijk allebei overtuigd waren van eigen gelijk. De flandriens kregen de naam van „halve wilden” die hoe dan ook eerst beschaafd moesten worden vóór ze opnieuw aan belangrijke baanwedstrijden mochten deelnemen. De organisatoren van de Parijse

(1) Karel VAN WIJNENDALE, *a.w.*, p. 60.

(2) *Id.*, p. 112.

Zes Dagen beslisten zelfs van volstrekt geen flandriens meer aan te werven al was het maar om opstootjes en gevechten onder de renners te vermijden. Na wereldoorlog I werden de flandriens opnieuw geweerd uit de Zes Dagen van Parijs nu omdat men daar die „aktivisten” niet wilde.

In Brussel mochten ze wel rijden want ze brachten teveel betalende supporters mee. Ze werden echter door een deel van het publiek uitgescholden voor „boches” zodat er onvermijdelijk weer herrie van kwam.

In werkelijkheid waren de renners van Mac Bolle geen moeilijke mensen. „Maar door hun aanvallend optreden verwekten ze nijd en storing bij de tegenstrevers, die instinctmatig bij elkaar steun en verweer gingen zoeken zodat er automatisch twee kampen en twee stromingen ontstonden, met de mindere renners als zogezegde neutralen en waaruit gedurig botsingen ontstonden : én van gedachten én in feite” (1).

Ploegleider K. Van Wijnendale beschrijft vol enthousiasme hoe de kamp-lust en ploeggeest de flandriens schier onoverwinnelijk maakten „Met een teken deed ik de leeuwen (= de flandriens) brullen en de toeschouwers in de velodroms opspringen van pret” (2). De Vlaamse renners en hun journalisten gingen het geringschattend woord „flandrien” stilaan beschouwen als een eretitel want wanneer het op daden aankwam bewezen ze dat ze de besten waard waren. De uitslagen spreken voor zichzelf want de flandriens wonnen de meeste Zes Dagen uit die tijd.

Toch is het blok van de flandriens uiteengevallen. Niet zozeer door de aanvallen van de tegenstanders maar door onderlinge tweedracht en naijver en door het geldelijk gewin en de weelde. Typisch Vlaams ?

De verdienste van de flandriens bestond erin dat ze in zekere zin uitgroeiden tot onze ambassadeurs „die het in den vreemde gingen verkonden dat we niet het minderwaardig volk zijn waarvoor men ons in eigen land wilde doen doorgaan” (3).

De flandriens streden op hun terrein en op hun manier voor de sportieve Vlaamse ontvoogding. Dank zij hun internationale en nationale suksessen brachten deze gewone volksjongens - misschien onbewust - een vonk van bewustwording teweeg bij de Vlaamse sportjournalisten die dezelfde vonk bewust overbrachten op de massa. Dank zij de wielersport konden de flandriens ontsnappen aan het gewone, harde werkmansleven van alledag.

K. Van Isacker schrijft het treffend : „Nu konden ze hun taatheid botvieren in de koersen in plaats van in de seizoen- of grensarbeid” (4).

Zeker is dat de besten onder hen uitgroeiden tot voorbeelden voor jong en

(1) Karel VAN WIJNENDALE, *a.w.*, p. 116.

(2) Id., p. 125.

(3) Karel VAN WIJNENDALE, *a.w.*, p. 127.

(4) Karel VAN WIJNENDALE, *a.w.*, dl. 1, p. 140.

Maurice Leman bouwde de eerste fiets van Lotenhulle - oorspronkelijk eigendom van notaris Herteleer - om tot een boormachine, eigenn-

oud. S. Streuvels, die de beginjaren van de wielersport meemaakte, stond open voor de positieve waarden van deze nieuwe volkssport.

„Wat voor uitslagen in snelheid en uithoudingsvermogen heeft men niet bekommen door de kampstrijden?! Iets wat men tot zulke ongelooflijke verhoudingen gebracht heeft op zulken korten tijd, zou het niets bijbrengen tot volmaking van het mensenras, en zou men het voor de redelijke vorming van wilskracht en taatheid zonder heilzamen invloed durven noemen?” schreef hij in 1910 (1).

Nu, in de jaren '80 is de wielersport nog altijd een school voor karaktervorming. Wielrennen is in competitie treden met jezelf en met je tegenstanders. Het is in wezen een sport van één tegen allen want er kan maar één renner de eerste zijn.

De renner die vecht voor de overwinning is een pionier, een opgejaagde, een eenzame die alleen voorop wil blijven, iemand die vecht en gelooft in zichzelf en in de overwinning. Soms wint hij, vaak verliest hij. Hij heeft iets tragisch over zich. Hij is een held op zijn manier. Hij is flandrien.

De eerste fietsers van Lotenhulle

Wie de eerste fietsende Lotenhullenaar was weet niemand nog met stellige zekerheid.

Kamiel Van Loocke (° 1899) vertelde me wat hij zijn moeder, Romanie Planckaert (° 1861) vaak heeft horen vertellen over de eerste fietser van Lotenhulle. De gehele gemeente liep te hoop op de Grote Plaats waar hij zijn rijkunst zou demonstreren. Iedereen voorspelde dat de waaghals zich dood zou rijden maar ... hij reed zich allesbehalve dood en bleef tot ieders verbazing moeiteloos overeind.

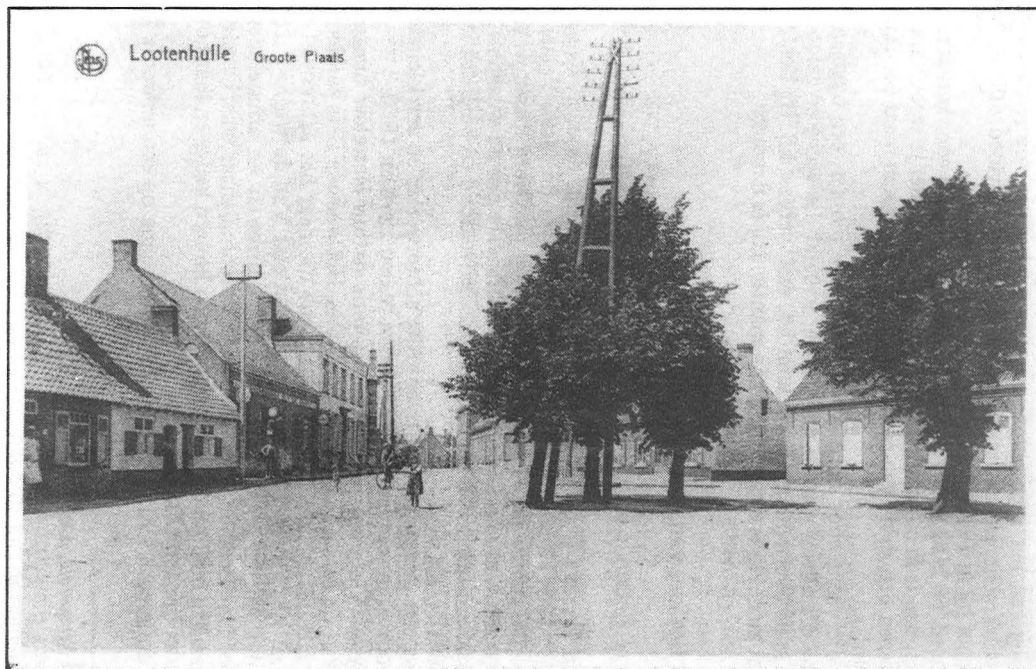
De fiets was een driewieler met twee grote achterwielen en een klein voorwiel. Het voorval moet plaatsgehad hebben tussen 1870 en 1880.

Volgens Cyriel Van Parijs (1893) was notaris Arthur Herteleer omstreeks 1900 een van de eerste Lootse velo-bezitters. Het was één fiets zonder ketting maar met trappers en een ijzeren roede die naar het achterwiel liep. Het voorwiel was groter dan het achterwiel. Cesar Van de Weghe (° 1898) vermoedt dat August Van de Reviere, een kluizenaar en armoelijder uit de Veldhoek, wellicht de eerste fietsende Lotenhullenaar was. Omstreeks de eeuwwisseling reed hij op een fiets met een houten kader en met houten wielen zonder banden (2).

Iets later, omstreeks 1905 reed Isidoor Van Bruane op een moderne fiets.

(1) Stijn *Streuvels, a.w.*, p. 60.

(2) Tijdens dialectopnamen voor R.U.G. bezocht ik samen met Johan Taeldeman in het midden van de jaren '60 de Knesselaarse molenaar Henri Taets (° 1881) die enthousiast vertelde over zijn experimenten met een houten fiets die hij in zijn jeugd zelf ineengeknutseld had.

„De Grote Plaats“ te Lotenhulle met café „Wielrijdershulp“ (derde huis van links met benzinepomp voor de deur) van Door Van Bruane naast het café „In de Casino“.

Hij was smid, herbergier en ook de eerste „velomaker” van Lotenhulle. De naam van zijn herberg luidde heel toepasselijk „Wielrijdershulp”. De herberg lag op de Grote Plaats, recht tegenover de vrijheidsboom naast het café „In de Casino” op de Grote Plaats.

Jef de Craene (° 1913) meent dat Isidoors broer Prosper Van Bruaene die ook smid was en woonde op de hoek van de Lomolenstraat en de Heirstraat omstreeks dezelfde tijd ook al fietste.

De gezusters Slock uit de Dorpstraat beweren dat er omstreeks 1900 zeker een wielclub was in Lotenhulle want hun broer Robert Slock was er lid van. Die club stond volgens hen heel waarschijnlijk onder de leiding van de twee Van Bruanes.

De merken van die eerste fietsen waren Salvator de Route, Brénabor, Kampioen, e.a.

Fietsen bleef in die beginjaren niet uitsluitend een stoere, mannelijke aangelegenheid. Ook de vrouwen deden weldra mee met de nieuwe mode. De eerste vrouw die ooit op een fiets in Lotenhulle verscheen was Rachel Verheecke, de dochter van slachter Verheecke uit Poeke. Zij bracht varkensvles thuis dat haar vader klaargemaakt had. De eerste Lootse die fietste was Sidonie de Graeve, de vrouw van René Beert. Zij haalde speldewerk op bij de volksmeisjes die hun afgewerkte speldewerkkant aan haar verkochten. De meeste meisjes die toen niet in de landbouw thuis of elders werkten, kantklosten het jaar door om een centje bij te verdienen. Het voorbeeld van Sidonie is vlug gevolgd door het vrouwvolk van Dolfke Martens en van Henri De Meyer dat nooit ten achteren wilde blijven.

We mogen geredelijk aannemen dat de fiets in Lotenhulle een vertrouwde verschijning was omstreeks 1910.

Na Door Van Bruane (+ 1932) werden Dolf Versele en Alidor de Smet de belangrijkste „velomakers” en fietshandelaars. Cesar Vandeweghe herinnert zich dat hij z'n eerste fiets kocht onmiddellijk na de oorlog 14-18 bij Alidor de Smet in de Dorpsstraat voor 150 fr.

Tijdens de oorlog zelf had hij, samen met Albert Vanderheyden, leren fietsen op een fiets die ze samen gehuurd hadden bij Door Van Bruane voor 1 frank per dag. Hij herinnert zich nog dat ze eens een leuke band hadden en bijna niet naar huis durfden terugrijden uit schrik voor wat er thuis zou volgen.

In de jaren dertig waren de werkplaatsen van Omer Van Oyen - later ook die van Jordaan Beert - het mekka van fietsliefvend Lotenhulle.

De eerste koersen in Lo

De eerste koersen van Lotenhulle situeerden zich volgens René Vermeire (° 1899) en Cesar Vandeweghe (° 1899) in de jaren 1905-1906. Het waren de parochianekoersen d.w.z. koersen die uitsluitend voorbehouden waren aan inwoners van de parochie Lotenhulle.

Ze hadden aanvankelijk plaats op kermiszondag en ze maakten samen met de geitekeuring, de bolling, de gaaischieting en de kaarting deel uit van de folkloristische feesten ter gelegenheid van de jaarlijkse kleine (= zondag na Sinksen) of grote kermis (= eerste zondag na 1 oktober). Mijn zegslieden herinneren zich dat Petrus Van Loocke, Kamiel Van de Walle, Cyriel Van Wanseele, Emiel en Kamiel De Volder en Cyriel de Clercq vaste klanten waren van de parochianekoers.

De renners startten op de Grote Plaats. Het was een wedstrijd met handicap d.w.z. dat de zwakkeren en de oude glories een voorgift kregen. Die stonden opgesteld aan de brouwerij „St.-Arnold” van de familie Maenhout. Onder die zwakkeren herinneren ze zich vooral nog Octaaf Van de Sompel. Toen het startschot (letterlijk en figuurlijk !) op de Grote Plaats gegeven werd waren de zwakken - als je niet sterk bent moet je slim zijn - soms al opgeschoven tot aan café „t Meuleken”.

De omloop was dezelfde als de ommegang maar dan in omgekeerde richting. Deze ronde van de ommegang (± 2 km) moest een tiental keren afgelegd worden.

In feite betekende die parochianekoers een test voor de Lootse jongens die later koereur wilden worden. Voor de meesten was het een proef die achteraf dubbel recht gaf op kermisleute en vertier. De traditionele ingrediënten van de parochianekoers waren de duik van een aantal deelnemers in de vijver van Blommekes Kasteel en de onzachte landing tegen de gevel van bakker Dolfke Martens' huis op de hoek van Dorpsstraat en Lomolenstraat. Op die twee plaatsen zag het ook altijd zwart van het volk. De aankomst lag meestal recht tegenover een van de vele cafés in de Dorpsstraat of op de Grote Plaats zoals „De Casino”, „De Roos”, „Wielrijdershulp”, „t Gemeentehuis”, „De Welkom”, „t Zulleken”, „t Zwijntje”, „Het Tonnen”, „t Kloefken”, „Het Lam”, „De Smidse”, „t Schuttershof”, „St.-Hubertus” en „De Klokke”.

Daar was jong vrouwvolk genoeg om de overwinnaar achteraf de zegebloemen te overhandigen.

Bekende vaste deelnemers aan de parochianekoersen waren ouderdomsdeden Ivo Lybaert, Henri Van Steenkiste en vooral facteur Neeten Gebuur (= René de Clercq). Deze laatste reed altijd mee met een vogelmuit op zijn rug met een gedroogde haring erin. Het hoogtepunt voor de toeschouwers kwam wanneer hij hals over kop met de muit op zijn rug in de vijver van

het Kasteelke tuimelde. Hij stapte vooraf wel af aan elke herberg en werd door iedereen bevoorraad zodat hij al lang „ver-dronken” was, vóór hij in het ondiepe water dook.

De parochianekoersen werden later verplaatst naar kermisdinsdag terwijl de „echte” koersen zoals overal in Vlaanderen op kermiszondag zelf ingericht werden. De prijzen bij zo'n parochianekoers bestonden uit een beetje geld, zeker niet veel volgens Fons Van Loocke (° 1898). „De mensen wisten toen van niet veel en ze waren rapper kontent dan nu” voegt hij er filosofisch aan toe.

Fons Van Loocke vertelde ook dat zijn broer Petrus Van Loocke (° 1889) een tweetal jaren gekoerst heeft bij de beginnelingen. Toen hij 18 jaar werd, moest Petrus definitief meehelpen bij het werk op het ouderlijk hof. Voor zover we konden nagaan is hij dus de eerste echte wielrenner van Lo.

Een speciale wedstrijd die niet onvermeld mag blijven is het duel tussen Marcel Buysse uit Lotenhulle en Abel de Vogelaere uit Vosselare in 1909. Zij werden toen algemeen beschouwd als de twee beste renners uit de streek. De wedstrijd sproot voort uit een weddenschap tussen de baron van Poeke en de kasteelheer van Lerne wat bewijst dat de hogere heren niet per se afkerig stonden tegenover de nieuwe volkssport (1).

De Vogelaere won deze tweestrijd maar iedere Lotenhullenaar wist naar het schijnt dat Buysse zich had laten omkopen door z'n tegenstander. Hij verkoos de centen boven de eer op die dag.

Na de eerste wereldoorlog hadden er een drietal beroepsrennerswedstrijden plaats in Lotenhulle. De organisatoren waren de „Vossen” d.w.z. de Vlaamse Oudstrijders. Postmeester Maurice Van Wassenhove en René Corne, de baas van herberg „De Roos” op de Grote Plaats waren de inrichters. Tot de winnaars behoorden Robert Van Hecke uit Bellem en Oscar Tevels uit Aarsele die erom bekend stond dat hij ook zijn vuisten durfde gebruiken tijdens de wedstrijden zelf. De route die door de renners gevolgd werd liep tussen de herberg „Sint-Jozef” van Fiel Van Oost in de Nevelestraat waar een ton stond waarrond de renners moesten draaien en de herberg „Het Sparreken” van Bertje Marné in de Poekestraat waar de renners rond de linde draaiden.

(1) A. Hans illustreert in zijn roman *Over Berg en Dal* treffend de wantrouwige houding van de adel tegenover de opbloeiende wielersport in onze gewesten.

A. Hans, *Over Berg en Dal*, bewerkt door Jan Marchau, Helios, Antwerpen-Amsterdam, 1982.

Het duel tussen Marcel Buysse en Abel de Vogelaere. In het midden de jongere broer van Marcel, Lucien die ook een tijdje bij Door Van Bruane werkte en in 1926 de Tour de France won. De man met bolhoed is kleermaker Dolf Van de Kerckhove, de soigneur van Marcel Buysse. (Foto gezusters Slock, Lotenhulle)

De Ronde van Vlaanderen trok in 1914 door Lotenhulle. De renners bevoorraadden er zich met drank en een boterham. Heel mannelijk Lotenhulle van vóór 14-18 staat hier verzameld voor café „In de Roos” om Marcel Buysse aan te moedigen. Marcel won die Vlaamse klassieker bij uitstek voor twee andere flandriens : Rieten Van Lerberghe en Pier Van develde.

(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

Die beroepsrennerswedstrijden vielen wellicht te duur uit want na drie organisaties begon men wedstrijden in te richten voor beginnelingen. De eigen dorpsjongens Gust Van de Sompel, René Van de Moortele, Albert Van Bruane, Albert Vermeersch, Omer Van Oyen, Marcel de Graeve, Miel Bekaert, Marcel en Adrien Coussens verdedigden met meer of minder sukses de faam van ons dorp in deze wedstrijden. De Nevelenaar Maurice Oosterlinck had de naam dat hij in die jaren a.h.w. onklopbaar was bij de beginnelingen. Fons Van Loocke weet nog goed dat het wel eens gebeurde dat er onsportieve supporters waren die met medeweten van hun favoriete renner nagels uitwierpen op bepaalde plaatsen van het parcours. Hun favoriet reed ernaast maar niets vermoedende andere renners leden bandbreuk.

De organisatoren

De inrichters van de wedstrijden tussen de twee wereldoorlogen waren Oswald Maenhout, de zoon van brouwerij „St.-Arnoldus”, Albert Bogaert, zoon van een likeurhandelaar, en Jef de Craene, zoon van de dorps schilder Raymond.

Vanaf 1935 richtten ze op H. Sacramentsdag, een „boeremesdag”, telkenjare ook een liefhebberskoers in.

Tijdens de tweede wereldoorlog overtroffen de organisatoren zichzelf met de organisatie van vier beroepsrennerswedstrijden. De boeren staken heel wat (zwart ?) geld in de organisatie. Jef de Craene herinnert zich nog dat de boeren de eerste keer elk \pm 360 fr. wonnen. De tweede keer wonnen ze nog een beetje, de derde keer konden ze juist hun onkosten dekken en aan de vierde organisatie „scheurden ze hun broek”.

Een zekere Bob Van Eenname won tweemaal, Achiël de Backer en Manuel Thoma elk eenmaal.

Niet lang na de Tweede Wereldoorlog werd het wielersportcomité „Sport en Vermaak” opgericht door Oswald Maenhout samen met Jef en Leon de Craene, Maurice Schelstraete, Omer Van Oyen, Paul en Jacques De Moor, Arthur Van de Walle, Alidor de Smet en Albert Blancke ...

Na Oswald Maenhout werd Omer de Wulf voorzitter, nog later Leon Van de Walle en nu is het voorzitterschap in handen van Irené Bekaert.

Het bestuur van het sportcomité „Sport en Vermaak” verzameld in café „t Schuttershof” op 9.8.1968. Staande v.l.n.r. Omer Loontjes, Achiël de Dobbelaere, Jozef Nevejans, Leon Van de Walle, Paul de Moor, Omer Van Oyen, Jozef de Craene.

Zittend v.l.n.r. : Basiel Standaert, Arthur Van de Walle, Maurice Schelstraete, Oswald Maenhout, Omer de Wulf en Jacques de Moor.

(Foto Paul de Moor, Lotenhulle.)

Wijkkoersen

Naast de kermiskoersen op het dorp waren er ook de wijkkermis-koersen. Behalve de traditionele kermisingrediënten : kaartprijskamp, bowling, schieting en, niet te vergeten, de schietspoele op de pint (= „pintje-dek”), richtten de plaatselijke herbergbazen ook wielervedstrijden in om meer volk samen te krijgen op de wijk.

De jonge wielrenners van ter plekke en van elders brachten volk mee en zo'n koers bracht een sfeer van sportieve spanning teweeg die aangenaam afstak tegen de vlakke sleur van de werkdagen. Lotenhulle kende tal van wijkkermissen o.a. van de Graaf van Halfvasten, de Meulenhoeck, Meulekeskermis, Bek-kermis, Veldhoeck-kermis, Heirstraat-kermis, de Barelhoeck ging mee met „'t Sparreken” e.a. Tijdens die wijkkermiskoersen moesten de renners vaak rond een ton draaien om zo binnen de wijk te blijven. De winnaar kreeg meestal een beker die gevuld was met wijn. De beste supporters mochten meedrinken en „ze waren er niet teer van”. Soms werd er na de wedstrijd wel eens gevochten maar de koers leverde vooral interessante gespreksstof tussen pot en pint aan de toog of aan de cafétafels.

Er was bijna geen enkele stielman of boer die toen werkte op kermismaandag (= „zijnen-maandag-pakken”). De meesten hadden dan blijkbaar teveel nadorst. Sommigen slaagden er zelfs in van verschillende dagen na elkaar op „den draai” te blijven.

De pistewedstrijden

Een attractie op zichzelf waren de zondagse wedstrijden op de verharde zandpisten van Vosselare, Maria-Aalter of Knesselare. In Maldegem liet Victor de Lille, uitgever van het weekblad „'t Getrouwe Maldegem” in 1909 zelfs een houten piste aanleggen in zijn eigen hovingen (1).

Albert Vermeersch, Bert Van Bruane maar vooral Marcel en Adriën Cousens namen vaak deel aan deze pistewedstrijden. De twee „Cousens” vormden samen koppel. Ze kregen in de piste van Kamiel Haeck in Maria-Aalter iedere zondag tot 250 fr. startgeld. Ze brachten immers telkens veel supporters mee. De pistewedstrijden duurden ongeveer één uur.

Adriën herinnert zich dat hij op de piste van Vosselare aan avondwedstrijden deelnam en dat hij ooit koppel vormde met de befaamde Elvire de Bruyn, een sterke wielrenster uit de streek van Aalst, die later sensatie verwekte toen uitlekte dat ze door een operatieve ingreep van geslacht veranderd was.

(1) Brochure n.a.v. De Lille Tentoonstelling te Maldegem op 16-17-18 november 1984, p.11.

The show must go on ...

De huidige wielersportliefhebbers van Lotenhulle houden de rijke Lootse wielertaditie in stand. Tegenwoordig organiseert men in Lo nog altijd de parochianenkoers, twee kermiswedstrijden voor beginnelingen en voor liefhebbers, sinds enkele jaren een avondcriterium „Scheper René Van de Walle” voor beginnelingen en liefhebbers, de 24-uren van Lotenhulle, een uithoudingswedstrijd voor vrijwilligers, en last but not least, is er de bloeiende wielertoeristenclub die tussen maart en oktober elke zondagmorgen een fietstocht organiseert voor haar leden.

In Lotenhulle werd en wordt er wat afgefietst en dit alles onder de gemeenschappelijke noemer, het devies van de Lootse wielierclub : „Sport en Vermaak”.

De flandriens van Lo

Marcel Buysse (1889-1940)

Marcel Buysse was een geboren kampioen. Karel Van Wijnendale wijdt een heel hoofdstuk aan deze authentieke flandrien onder de titel : „Marcel Buysse, een prachtig beeld van Vlaamse spierkracht”. Van Wijnendale wordt bepaald lyrisch wanneer hij de „grueten Buysse” beschrijft. „Die kop ? ... Zo blond als het zand van de zee ! En die ogen ? ... Tintelde het leven dat in hem te kriebelen zat en dat hij niet eens meester kon” (1).

Alle mensen uit Lo die Marcel Buysse gekend hebben spreken vol lof over hem. Je kon naar het schijnt niet kwaad zijn op hem hoewel hij een ontembare, levenslustige Uilenspiegel was.

Hij was afkomstig uit Wontergem bij Deinze maar heel jong reeds vond hij werk als hulp bij de Lootse dorpsmid Isidoor Van Bruane. Wellicht ontdekte hij zijn koerstalenten tijdens de Lootse parochianekoersen. Hij trouwde met Martha Santens, een dochter van Pier Santens slachter en herbergbaas van café „Het Lam” in de Dorpstraat. Het jonge koppel woonde eerst in de tweewoonst naast Blommekes kasteel - nu Heirstraat nr. 27 - naast Jozef de Meyere die getrouwd was met Marie Corne, dochter uit café „De Roos”. Later verhuisde M. Buysse naar het huis met de keramiektegels in de voorgevel langs de Steenweg op Deinze nr. 109.

Zijn piek als wielrenner bereikte hij in de Rondes van Frankrijk 1912 en 1913. Toen schreven alle sportkranten van West-Europa over hem. Hij was

(1) Karel VAN WIJNENDALE, *a.w.*, p. 85.

de beste renner uit het lot maar tegenslagen allerhande sloegen hem de eindoverwinning uit handen. Elke dag schreef hij toen een brief naar zijn Lootse „soigneur” (= verzorger), kleermaker Dolf Vandekerckhove uit café „Gemeentehuis”. In Lotenhulle wist men daardoor meer dan elders. Men was er hier bijvoorbeeld heilig van overtuigd dat Marcel moedwillig, door een Franse motorrijder omvergereden werd. Daardoor brak hij zijn fietskader en verspeelde hij zijn eerste plaats in de algemene rangschikking. Hij was de beste klimmer uit het lot en verwittigde zelf spottend op voorhand zijn tegenstanders wanneer hij zou aanvallen : „Opgelet ! Zijt ge gereed ? ... Hij ging er vanonder zonder dat iemand hem bijhouden kon en hij won met 12 minuten voorsprong” schrijft K. Van Wijnendale (1). Na de Ronde van Frankrijk 1913, waarin hij derde eindigde en liefst 5 ritten won, werd hij in het station te Kortrijk begroet door duizenden enthousiaste supporters. De automobiel van de jonge krant „Sportwereld” voerde hem over Tielt naar Lotenhulle waar de mensen tot in de dakgoten van de Dorpsstraat stonden om hem toe te juichen. De Lotenhulse supporters maakten een lied op zijn prestaties. De gezusters Slock kenden gelukkig het refrein en enkele flarden van strofen :

- Refrein : Bravo voor Marcel Buysse
 Hij beklom de bergen als een grote held
 Dat ging nog zonder ruize
 Zulke daden mogen zeker zijn vermeld
- Strofen : — En gekomen op den berg van den Alsace
 Zonder embras en wel te pas ...
 — En gekomen op den berg van Albissie
 wel sapristie encore un prix ...

Martha Van Parijs (1898) herinnerde zich nog een ander lied over Marcel Buysse dat alle meisjes en jongens van Lotenhulle zongen langs de straat

Marcel Buysse
 rijdt zonder ruize
 fris en gezond
 de wereld rond

De bekendste overwinning van Marcel Buysse was zijn zege in de Ronde van Vlaanderen 1914. Ook op de wielerveden was Marcel Buysse de besten waard. Hij won verschillende Zes Dagen o.a. de Zes Dagen van Gent in 1922 waarin hij koppel vormde met de beroemde Zwitser Oscar Egg.

(1) Karel VAN WIJNENDALE, p. 89.

Jozef en Oscar de Meyer, René Corne, Jozef Vercruyssen en andere Lotenhullenaars zaten toen op de eerste rij in het Gentse Kuipke om te supporteren. Ze vertelden achteraf dat Marcel op een gegeven ogenblik Jozef de Meyers „klak” meegriste en er enkele ronden tot groot jolijt van de toeschouwers mee rondtoerde. Zo was Marcel Buysse : een krachtpatser, een natuurtalent maar tegelijk een onbezonnen pallieter. Hij verkwistte en verdrong ook zeer gemakkelijk zijn geld.

Cyriel Leman (° 1896) beweert dat de Lotenhullenaars van hem beweerden dat hij 20 keren rijk en 21 keren arm geweest is.

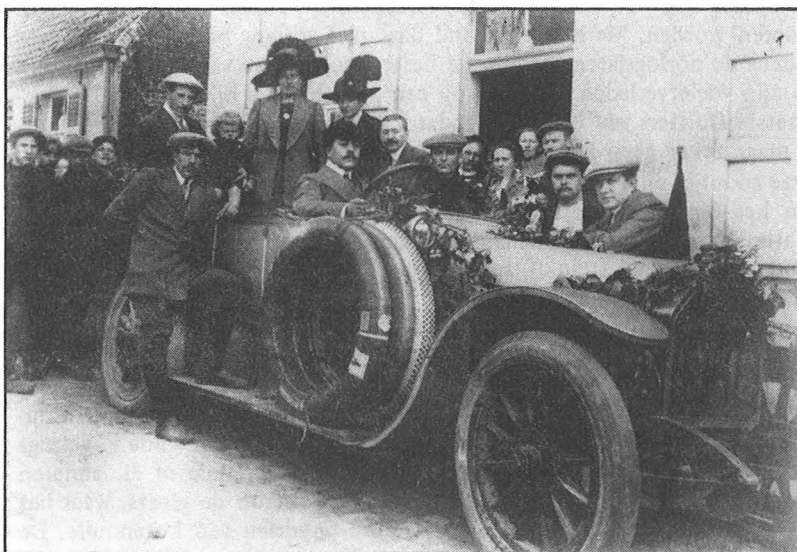
Cesar Vandeweghe vertelt dat hij eens met de Hollander Piet van Kempen ploeg vormde in de Zesdaagsen in Amerika en er veel geld won. Tijdens de wekenlange terugkeer met de boot verspeelde hij al z'n geld op de roulette in de bar van het schip. Hij kwam platzak terug thuis. Hij reed pas echt weer goed wanneer hij geen geld meer had. Karel Van Wijnendale geeft het zelf toe : „Hij leefde niet zozeer voor zijn sport maar om van het leven te genieten” (1).

De oorlog 1914-18 trok een lelijke streep door wat zijn beste jaren hadden moeten worden. Marcel zelf stond daar niet zo lang bij stil want hij was tijdens de oorlogsjaren een van de beste smokkelaars van de streek. Dank zij zijn wielerverleden stond hij op een goed blaadje bij bepaalde hooggeplaatste Duitsers van de Kommandatur te Deinze. Hij was een echte dooral maar zeker geen kwaaddoener. Na de oorlog verhuisde hij met vrouw, twee zoontjes en dochttertje naar Gent waar hij op het Maria Hendrika-plein aan het Sint-Pietersstation het café „Cosmopolite” naast ciné Rex uitbaatte. Voor de Lotenhullenaars die om een of andere reden van of naar Gent moesten met trein of tram was het café van Marcel een vaste pleisterplaats. Tijdens W.O. II stierf Marcel in zijn café tengevolge van een hartaanval tijdens een woedeuitbarsting tegenover Duitse soldaten.

Karel Van Wijnendale sprak een grafrede uit: Van al de renners die de peetvader van de Vlaamse wielersport kende was Marcel Buysse hem het liefst. „Misschien wel omdat hij zulk een heerlijk beeld was van dat Vlaamse volk dat wilde wat was recht en gewonnen heeft wat het wilde !” getuigt hij. „Na Buysse zijn andere grote renners gekomen. Maar of die anderen wel zoveel hert hadden, en het droegen, zo juist op de plaats, waar het moest ? ...” (2). Marcel Buysse was „de” flandrien van Lotenhulle. De Lootse waren fier op wat hij kon. Ze waren er trots op dat hij, die toch maar in het kleine Lo woonde, in de andere landen van Europa, ja zelfs in Amerika, zo beroemd was.

(1) Karel VAN WIJNENDALE, *a.w.*, p. 85

(2) *Id.*, p. 100.

Marcel Buysse bij z'n triomfantelijke terugkeer uit de Ronde van Frankrijk 1913. Op de autotrede Abel de Vogelaere, M. Buysse met z'n oudste zoon-tje Albert op schoot, Martha Santens, Julienne Santens in de wagen. De auto was eigendom van het pas gestichte sportblad van Karel Van Wij-nendale „Sportwereld“.

Maurice Oosterlinck (° 1909)

Vestigde zich na z'n huwelijk met de dochter van velomaker Dolf Versele als garagist in Lotenhulle maar is afkomstig van Nevele. Hij reed z'n eerste wedstrijd Gent-Eeklo-Gent buiten medeweten van zijn ouders in 1924. De banden van zijn fiets had hij met koorden omwikkeld om toch geen bandbreuk te lijden. Zijn fiets was een „pioen libre”, met één voethaak en zonder rem. Alleen aan de leiding leed hij bij het verlaten van de stad Eeklo bandbreuk en moest te voet weer naar Gent. In z'n tweede wedstrijd Gent-Zelzate werd hij tweede en won een prijs van 60 frank. Hij weet nog goed dat hij toen werkte tegen 49 frank per week. Hij was een uitzonderlijk beloftevol beginneling. In 1924 werd hij 18 maal eerste, in 1925, 48 maal eerste en 28 maal tweede. Hij won eens 18 wedstrijden na elkaar ! In 1925 werd hij officieel in Nevele gehuldigd. Het keerpunt in zijn carrière was een erge val te Deerlijk. Hij kneusde toen zijn knie inwendig. Na 100 km bezorgde de knie hem telkens ondraaglijke pijn. Hij stopte een paar jaar het wielrennen en herbegon in 1933. Hij won onmiddellijk de Grote Prijs Plume Vainqueur te Gent. In de categorie van de onafhankelijken nam hij deel aan de Ronde Van België en aan Brussel-Luik. Hij reed voor Cyriel Van Hauwaert en als hij een wedstrijd won kreeg hij 1,75 fr. per kilometer.

De pijn in zijn knie kwam echter telkens weer en belette hem zich voluit te geven. Hij kon het uiteindelijk niet langer verkroppen verslagen te worden door mannen die hij in normale omstandigheden op één been kon kloppen. Een van zijn bekendste tegenstanders als beginneling was Sylveer Maes, de latere Tourwinnaar. Toen hij eens - veel later - in Maes' café binnenstapte herkende Sylveer Maes hem onmiddellijk en voor iedereen getuigde hij dat Maurice de beste renner was tegen wie hij ooit gereden had, als jonge renner. Het was een magere troost maar Maurice zegt nu nog : „Indien ik dezelfde capaciteiten had als vroeger, ik zou direct weer durven aanzetten. Hoe nader de meet we kwamen, hoe zeerder da'k reed !”

Marcel Coussens (° 1911)

Reed z'n eerste parochianekoers in Lo met een vrouwenfiets. De dorpsmid Alidor de Smet zag iets in hem en schonk hem een koersfiets die hij moest afbetalen met 't geld dat hij verdiende met koersen.

Bij de beginnelingen won hij in 1928 twintig koersen. Hij was derde in het Kampioenschap van België in 1930. De eerste prijzen bedroegen toen 150 à 200 frank en een bloemtuil met verse snijbloemen. Vaak kreeg hij ook prijzen in natura v.b. kaders.

Er reden steeds tientallen supporters mee naar de wedstrijd en erna reden ze allen samen weer naar het huis van „Meetje Cousse” in de Dorpsstraat waar iedereen tot aan het avondeten bleef napraten over de voorbije en de komende wedstrijd. Marcel werkte gedurende heel de week als metselaar maar stilaan had hij minder en minder zin om 's zondags nog eens alles te geven in de koersen. Het werd hem te lastig en hij stopte.

Als veertigjarige begon hij een tweede carrière bij de categorie van de veteranen. Hij won zeer veel wedstrijden, werd kampioen van België en zelfs wereldkampioen in Brussel. Er stond toen een gedichtje over hem in de krant „Het Volk” maar hij heeft het knipsel niet bewaard. Hij werd toen officieel gehuldigd op het gemeentehuis in Lo.

De gebroeders „Cousse”, de vaandel dragers van de Lootse wielersport omstreeks 1930.

Adrien Coussens (° 1912)

Behaalde gemiddeld een 15-tal overwinningen per jaar tussen 1928 en 1931. In 1932 waagde hij de stap naar de junioren, werd later ook onafhankelijke maar behaalde enkel nog ereplaatsen. Hij stapte dan maar weer over naar de beginnelingen en won opnieuw zeer vaak. Hij reed ook dikwijls op de pistes van de streek. De oorlog maakte een einde aan z'n wielervedrijvigheid. Later was hij de soigneur van Toine de Keyser.

Omer Van Oyen (° 1913) begon z'n wielercarrière ook in de parochiane-koersen. Als beginneling behaalde hij 2 overwinningen. Als fietshersteller op de Grote Plaats waren er 's zaterdags vaak 10 à 20 kijkers aanwezig wanneer hij de fietsen van de renners een laatste controlebeurt gaf. De twee bekendste koereurs wiens fietsen hij in orde bracht en hield waren Antoine de Keyser van Lo en Roger Batslé van Lovendegem.

Marcel de Graeve (° 1914)

Werd als renner steeds achtervolgd door tegenslag. Hij reed speciaal met een heel zware achterband om niet voortdurend lek te rijden. Hij was een voorloper van *Popeye the sailor* want hij nam telkens een kartonnen doos met spinazie mee naar de wedstrijden omdat er zoveel ijzer zit in die groente. Hij herinnert zich nog goed een wedstrijd in Wontergem waarin hij tegen de stenen sloeg en wilde opgeven. Omer Van Oyen was echter ter plekke en vloekte en schopte zo erg naar hem dat hij toch verder koerste. Hij werd nog tweede in de eindspurt.

Albert Van Bruane (° 1916-1966) was een uitstekend beginneling : hij won in 1936 elf maal en in 1937 zelfs 22 maal. Bij de junioren had hij echter veel tegenslag, goede uitslagen bleven uit en daarom stapte hij weer over naar de beginnelingen. Hij was ook een uitstekend pisterenner die in de jaren dertig vaak won o.a. te Vosselare. Hij was een zeer snel spurter. Zijn vrouw herinnert zich nog een flard van een gedicht van Vader Tamboer Lionel Bauwens over hem :

Bert Van Bruane
Vloog lijk nen hoane
In zijn vliegende voane
Over de boane ...

Albert Vermeersch (° 1917)

Koerste slechts een zomer lang in 1937. Hij reed in de wit-blauwe trui van zijn mecanicien Aimé Deolet uit Poesele. Hij won 4 wedstrijden o.a. in Lotenhulle en Vosselare. In Gent-Wevelgem voor beginnelingen leed hij bandbreuk bij Oudenaarde, sloot weer aan bij het peleton maar bij Kortrijk deed hij een val waarbij hij z'n fietskader brak. Hij moest toen in koerskledij met de tram van Kortrijk naar Wevelgem rijden om er z'n kleren op te halen. Daarna begon de terugtocht met trein en tram naar Lotenhulle. Het was al donker toen hij met lege handen thuiskwam. In de gouden jaren van Toine de Keyzer vervoerde Albert met zijn „beestewagen” de supporters naar de wedstrijden. Hij plaatste houten banken op de vrachtwagen en voor 5 frank per man kon men mee. Hoeft erbij vermeld dat er op die beweeglijke banken heel wat gelachen, gezongen, gerezeneerd en gevierd is !?

Emiel Bekaert (° 1920) behaalde 3 overwinningen bij de beginnelingen in 1936. In 1938 stapte hij over naar de juniores maar behaalde alleen nog magere ereplaatsen. Aan de meet was hij vaak de laatste van de eerste want hij kon niet spurten.

Jean Voet (° 1924) koerste slechts twee jaar. In 1942 won hij een wedstrijd bij de beginnelingen en was tweede in het Kampioenschap van Vlaanderen. Hij werd liefhebber in 1943 maar werd toen opgeroepen om te gaan werken in Duitsland. Hij dook onder wat meteen het einde betekende van zijn wielercarrière. Achteraf bekeken betreurt hij het dat een gewone buitenjongen in die tijd geen begeleiding en geen materiaal had. Hij weet nog goed dat zijn vader voor hem tijdens de oorlog twee Bergougnan tubes kocht in ruil voor een boerehesp.

Antoine de Keyzer (° 1930)

Won bij de juniores 24 wedstrijden. Hij was een echte hardrijder die z'n tegenstanders murw reed. Sommigen dachten dat Antoine een tweede Marcel Buysse zou worden. Zoals Marcel Buysse reed hij zo sterk dat hij het zich kon permitteren niet te denken, te berekenen. Hij kwam eens te laat aan de start, vroeg toch zijn nummer, achtervolgde en won ten slotte met voorsprong : zo sterk was hij.

Op z'n 18de werd hij liefhebber. In 1948 behaalde hij 22 eerste plaatsen en in 1949 was hij 24 maal eerste en 57 maal bij de eerste vijf. Hij won o.a. de

Grote Prijs Karel Van Wijnendale te St.-Martens-Latem waarin hij van bij de start ontsnapte en alle premies won.

Als onafhankelijke nam hij deel aan de rittenwedstrijd Route de France, waarin hij tweede werd in de tweede rit en achtste in de eindrangschikking. In 1952 werd hij beroepsrenner. Hij toonde vooral aanleg voor rondewerk want hij was een flink klimmer en tijdrenner.

Hij nam deel aan de Ronde van Zwitserland en verspeelde door een valpartij een zekere vierde plaats in de eindrangschikking. Zonder die tegenslag had hij in 1952 wellicht deel uitgemaakt van de Belgische ploeg voor de Ronde van Frankrijk.

Tijdens de Route de France schreef hij een brief naar huis die treffend illustreert hoe een volksjongen die sportoorlog in den vreemde, ver van huis, verwerkte.

13.5.1952

Zeet Beminde Ouders Broer en Zusterken

Ik kom u algauw een briefje te schrijven en bedank u eerst en vooral voor uw brief die ik goed ontvangen heb, ik denk toch ook dat u nog allen in volle gezondheid verkeert, met mij is het hier hetzelfde hoor nu toch dat het eens rustdag is, want eerst en vooral ga ik wat vertellen over mijn gezwel tussen mijnen spriet, ik heb veel afgezien op mijn zadel 3 etappen achter elkander hoor en nog wat 3 etappen achter elkander plat gereden u heb het meschien al gezien in de gazet, anders was ik al in de 5 eerste geclaseerd hoor, want nu heb ik volop de vorm, nu het gedaan is met mijn gezwel want ik ben moeten naar den dockter gaan, en hij heeft met peliceline gewerkt anders moest ik het meschien laten steken en dat zou wat lastig geweest zijn is 't niet, want het is hier mijn tantiek hoor in de Route de France, maar nu de 9de etappe juist voor den rustdag heb ik heel goed gereden ik was 5de op den Aspin de col en 8ste op den tweede col die we juist voor de aankomst hebben gekregen ik heb een beetje verloren in het dalen, anders was ik mee geweest met Nolten en adrieansens die ook zeer goed rijdt, maar ja hij heeft nog geen ongelukken gekent hoor en nog wat op de cols was de groep gansch uit eengetrokken op minuten en nog eens minuten want er zijn er reeds te voet op geweest heb ik horen vertellen, ja ik heb niets gezien hoor, ik was al weg bij de eerste, op de col Aspin zoo maar eventjes 12 km klemmen, en aan 70 per uur naar beneden laten vallen gelijk een steen, met ravijnen van zoowat 200 tot 300 meters diep hoor, en dat is het liefste dat ik doet, dat is klimmen en dalen, u kunt niet voorstellen hoe lastig het ook is voor weg te lopen als het wat plat is, maar ja u weet toch ook dat het bijkans al de besten hier zitten van al de lande eens is 't niet, de Fransman Julien die mij den 2den rit overstak juist op

„TOUR DE LUXEMBOURG” Profi

für Berufsradsrennfahrer
du 29 mai au 1er juin 1953
vom 29. Mai bis 1. Juni

Liste des Prix
Preisliste
(francs luxembourgeois = belges)
(Luxemburger Franken = belgische)

Etape Etappe	Classement général Generalklassement	Prix des Nations Nationenklassement
1. 4.000,-	1. 13.000,-	1. 12.000,-
2. 3.000,-	2. 9.000,-	2. 8.000,-
3. 2.000,-	3. 7.000,-	3. 5.000,-
4. 1.500,-	4. 5.000,-	
5. 1.200,-	5. 4.000,-	25.000,- frs.
6. 1.000,-	6. 3.000,-	
7. 800,-	7. 2.000,-	
8. 700,-	8. 1.500,-	
9. 600,-	9. 1.300,-	
10. 500,-	10. 1.100,-	
11. 500,-	11. 1.000,-	
12. 400,-	12. 800,-	
13. 400,-	13. 700,-	
14. 300,-	14. 600,-	
15. 300,-	15. 500,-	
16. 200,-	16. 500,-	
17. 200,-	17. 500,-	
18. 200,-	18. 500,-	
19. 200,-	19. 500,-	
20. 200,-	20. 500,-	
<hr/> 18.200,-	<hr/> 53.000,- frs.	

Antoine de Keyser vond tussen zijn documenten deze prijslijst. Ze geeft een idee van de financiële verdiensten van de beroepsrenners. In die jaren ± 1953 verdiende een metselaar ongeveer 19 fr. per uur.

de meet ja hij heeft wat voordeel gehad hoor met dat het in zijn eigen streek was, want ik stak al mijn hand omhoog ik meende dat ik gewonnen was, maar nu ik genezen ben en nog 5 ritten zijn zal ik me toch nog eens hard op de pedalen duwen om met een belgisch ritzege naar huis te komen hoor, ik moet er bijvoegen als ik mag van ongelukken gespaard blijven hé, en heb er al moed op om Brussel-Aalter, en zal er eens tonen hoe lang we kunnen alleen wat kilometers af te trappen, het zal vliegen zijn hoor, nog nooit gezien te lotenhulle nu nog over wat anders gesproken supporterken 17 hier hebben we goed van de kost hoor, ja in al de mooiste Hotels waar we komen, hoor, en voor het slapen eveneens, ik slaap bij Lowieke Gijbels dat ventje van 80 kg, ja rosatje ze moesten allen lachen als ze het kaartje bekeken hadden van dat Lowieken van 80 kg. en u heb van allen de complementen hoor dat u zo vriendelijk zijt geweest op 't kaartje, ja nog eens over dat klasement nu sta ik 14de 't is zoo goed hé want er blijven nog 80 renners in koers en denk nog van in de 5 of 8 eerste te geclaseerd worden dat was nog niet slecht hé met al mijn ongelukken en erg ziek geweest van die zweer en wat hoofdpijn en al dat niet deugde in de 5 à 6 eerste ritten en toch nog niet zoo ver van achter denk u het niet dat zijn van die kloeke belgkes hoor, ja nu moet ik stilleken aan mijn brief sluiten, want ik moet nog eens aan broer Aster ook wat nieuws laten weten, en ook nog het is nu al reeds 12 uur om eens goed te dineren gelijk heren. Doe ook vele complementen aan al de familie, supporters, vrienden, en kennissen en de bijzonderste groeten voor Rosatje, Vader, Moeder en broer Andre.

Een brief terugsturen a.u.b.

Van Uw zoon
Antoine

In Toines gloriëtijd hing de zoldering van zijn supporterslokaal café „Den IJzer” vol met bloemtuilen. Antoine kon zich echter nooit echt waar maken als beroepsrenner. „Hij had wel het hart en de benen maar te weinig het hoofd en het karakter van een echte kampioen” beweert Cesar Vandeweghe, de vroegere baas van „Den IJzer”. Antoine was pas 24 toen hij definitief kapte met het wielrennen.

Victor Van Loocke (°1931)

Bij de beginnelingen won hij wel enkele koersen maar bij de juniors brak hij nooit echt door. Hij was een eigenaardig renner. Hij kreeg telkens een inzinking tijdens de wedstrijd waardoor hij fel verachterde. Hij kwam er echter telkens weer door en eindigde steeds zeer sterk en fris maar de eerste prijzen waren dan al verdeeld. Zijn moeder, Anna Van Leeuwen,

hield een huishoudboekje bij waarin ze alle inkomsten en uitgaven voor haar zoon renner zorgvuldig noteerde.

Maurice de Craemer (° 1933) behaalde in 1950 eenentwintig eerste plaatsen bij de beginnelingen. In 1951 eindigde hij 73 maal in de eerste drie. Op z'n 19de stapte hij over naar de liefhebbers maar hij behaalde alleen nog ereplaatsen. Tijdens z'n legerdienst in de Leopoldkazerne aan de Sterre te Gent begon hij te rijden in het Gents „Kuipke”. Hij was zeer behendig en sterk in snelheidstornooien. Hij is er fier op dat hij eens de latere wereldkampioen Rupske Lauwers klopte in de spurt. Oscar Daemers, de directeur van de piste te Gent stelde hem voor om samen met Lauwers naar de Zesdaagse van Madrid te vertrekken maar hij kreeg geen verlof van zijn legeroversten. Van zijn vader erfde hij de acrobatie op de fiets. Vader Marcel de Craemer was bekend door 3 exploten per fiets 1° zijn rit in de dakgoot van „Den Tap”, het vroegere parochiale ontspanningscentrum, 2° zijn beklimming van de kerktrappen voor het portaal, 3° zijn afdaling van de trappen van de melkerij.

Jan Van de Moortele (° 1934)

Was een behoorlijk beginneling. Zijn belangrijkste overwinning behaalde hij in de ronde van Knesselare in 1950.

Dit was een ronde die plaats had tijdens de Ronde van Frankrijk.

De renners moesten 6 verschillende ritten rijden, telkens op een andere wijk van Knesselare.

Bij de liefhebbers vlotte het minder. Tijdens zijn laatste wedstrijd in Zomergem waagde hij het voor het eerst eens doping te gebruiken. Hij voelde zich formidabel sterk en reed alleen voorop in de wedstrijd.

Hij was echter zo versuft dat hij in plaats van rond de kerk tegen de kerkmuur aanfietste. Zijn fiets was helemaal kapot en hij moest met een geleende vrouwenfiets naar Lotenhulle terugkeren.

Toen hij 36 jaar was begon hij een tweede wielercarrière bij de W.A.O.D.-reeks. Hij won toen gemiddeld een vijftal wedstrijden per jaar en werd Kampioen van de interpolitiediensten van de Benelux in 1980-'81 en '82. Hij was een zeer snel spurter maar wanneer er meer dan 80 à 90 km. moest gereden worden was zijn beste snee eraf.

Luciaan de Craemer (° 1938) noemt zichzelf een leep renner. Hij liet graag de anderen het werk doen want hij wist zich zeer snel in de spurt. Hij won 66.

een twintigtal wedstrijden bij de beginnelingen tussen zijn 16de en 19de jaar. Hij herinnert zich vooral een wedstrijd op de „Hoogte” tijdens de nakermis. De renners moesten 100 maal een ronde rijden rond de aardappelloods van De Vriezes. Hij won die wedstrijd waarbij iedere renner die gedubbeld werd, uitviel. Hij reed alleen „voor de leute” en was zich daar goed van bewust.

Gilbert de Smul (° 1940) koerste dagelijks om ter eerst met de schoolkameraden uit Lotenhulle naar het V.T.I. te Deinze. De aankomst had plaats op de oude vaartbrug aan het einde van de Oude Brugse Poortstraat. Hij won vaak en startte in 1956 bij de onderbeginnelingen. In 1957 behaalde hij 11 overwinningen. Bij de liefhebbers was hij 18 maal tweede maar hij won nooit een wedstrijd. Wel won hij samen met de liefhebbersploeg van het Meetjesland een belangrijke ploegentijdrit te Halle. Hij won er 600 fr. en kocht zich op eigen houtje een nieuwe speciale tube met het geld. Toen hij 's avonds thuiskwam was z'n moeder echt kwaad omdat hij zonder het geld thuiskwam. Hij wijst er op dat een wielrenner van broers en zussen, die van 's morgens vroeg tot 's avonds laat voor thuis moesten werken, licht het verwijt kon krijgen dat hij profiteerde. Vooral wanneer goede uitslagen achterwege bleven was dat het geval natuurlijk. Een renner mocht zich immers nooit te erg vermoeien, hij was meestal proper gekleed en trainen was in de ogen van de anderen geen echt „werk”.

Robert Van de Sompel (° 1943) behaalde twee overwinningen bij de onderbeginnelingen in 1959. Bij de junioren begon hij te sukkelen met z'n gezondheid. Hij werd wel nog liefhebber maar bleef hangen. In 1966 stopte hij met wielrennen op de weg. Tijdens de winter 1966-67 begon hij met veldrijden in de B-kategorie. In 1968 behaalde hij 4 overwinningen en in 1970-71 won hij zelfs 12 wedstrijden. Hij eindigde toen derde in het Kampioenschap van België en 12de in het wereldkampioenschap te Appeldoorn (Nederland). In 1975 kreeg hij last van nierstenen en stopte gedurende 2 jaar het veldrijden. In 1977 herbegon hij de veldritbedrijvigheid bij de categorie B.W.F. (= Belgische Wielervederatie). Hij reed veel ereprijzen en in 1978 werd hij op de flanken van Kwaremont en Kluisberg Olympisch kampioen. In 1980 reed hij nog een jaar bij de cyclo-sportieven maar stopte in 1981 definitief wegens ruggijnen.

Marnic Lannoo (° 1949) begon met 3 overwinningen bij de onderbeginnelingen in 1964. Als junior won hij tussen '66 en '68 veertien keer. In 1969

en '70 won hij 5 liefhebberswedstrijden en behaalde ontelbare ereplaatsen. Tijdens de winter van '70 begon hij te cyclo-crossen. Tussen 1972 en 1978 behaalde hij tientallen ereplaatsen maar won zelden. In 1978 stapte hij over naar de categorie W.A.O.D. en B.W.F.

Hij won 35 wedstrijden en werd verschillende keren kampioen van België tussen '79 en '81. In 1981 werd hij eveneens Kampioen van België cyclo-cross bij de Posterijen.

Er zijn nog Lotenhullenaars die de lokroep van de wielervee volgden o.a. Marcel Inion, Etienne Braeckevelt, Jordaan Beert, Jan Van de Moortele, Carlos Rutsaert, Paul Coussens, Johan Voet, Freddy Cornelis, Dirk Vandeweghe en wellicht nog vele anderen.

Ze bouwden met enig sukses een persoonlijke wielercarrière op en bleven op een bepaald moment „hangen”.

De besproken renners bieden echter - naar ik meen - een staalkaart van het rijke Lootse wielerveen.

Besluit :

De opkomst van de flandriens viel samen met de sociale en culturele ontvoogdingsstrijd van ons volk vóór en vooral tussen de twee wereldoorlogen. De gewone volksjongens hoopten door middel van de wielersport een trapje hoger te klimmen op de maatschappelijke ladder. Ze reden op de eerste plaats voor zichzelf. „'t Leven is voor de rappe. Het hemd is nader dan de rok” oordeelden de meesten allicht.

Het is de verdienste van Karel Van Wijnendale dat hij gedurende een beperkte tijd van die individualisten een groep gemaakt heeft die meer betekende dan de som van de individuen. Onder zijn bezielende leiding betekenden ze iets als groep. Zij waren in zijn ogen de vertegenwoordigers van „dat koppig en gezond, oersterk en wilskrachtig Vlaamse ras waaruit ze geboren zijn en van hetwelk zij zulk een heerlijk beeld daarstellen !” (1).

Zoals de flandriens Vlaanderen vertegenwoordigden, zo vertegenwoordigden onze Lootse wielrenners Lotenhulle. In hun jeugd hebben al deze jonge atleten de harten van hun supporters en medeburgers verwarmd door prestaties die getuigden van hun jonge kracht. Het schoonste wat ze konden bereiken voor zichzelf en voor hun dorpsgenoten bestond erin dat heel Lotenhulle fier kon zijn op wie ze waren en op wat ze presteerden. Ze waren de sportieve ambassadeurs van onze gemeente.

(1) Het rijke Vlaamse Wielerveen, a.w., p. 126.

Iedere echte Lootse en Vlaamse wielrenner benadert op zijn manier het romantisch ideaalbeeld van „de” wielrenner dat Karel Van Wijnendale voor ogen zweefde : „een man uit één stuk, met gedachten in de kop en kruim in de benen” (1).

Tot dit ideaalbeeld voelden en voelen vele flandriens zich geroepen maar weinigen waren en zijn uitverkoren.

A. STROBBE

11.11.1984

(1) Karel VAN WIJNENDALE, *a.w.*, p. 382.

TWEE PROCESVERBALEN TE MERENDREE

Vinding van een kind

In het jaar 1831, op 23 juli, werd naar Pieter Leopoldus Van de Voorde, belast met de politie in de gemeente Merendree, gerapporteert dat er *in de nacht van de 22° op den 23° dezer maand july, ten hove van Bernard de Coster op den post Durmen, een nieuwgeboren kind was te vinden geleyd.* Een ploeg begaf zich naar de hoeve en vond daar *een kind weenende van het mannelijk geslacht.* Het was gewonden in een *slegt stuk van een werken sargie (werkdeken), in een slegt stuk versleeten lynwaet (ondergoed) en in een stuk van eenen rok met roode strepen.* Volgens de verklaringen van de gemeentedokter, bleek het kind een *ouderdom van twee a dry dagen te hebben, zonder aldaer nochthans eenig geschrift of kenteecken aangevonden te hebben.* Pieter Leopoldus Van de Voorde heeft het kind dan overhandigt aan de *civile hospiscen van Gend.* Een verder onderzoek werd ingezet.

Vandalisme

In het jaar 1828, op 12 januari, verschenen voor Joannes Arnoldus de Cuyper, belast met de politie van de gemeente Merendree, Judorius Haesaert, Constantinus Crampe, Franciscus Geye, allen inwoners van Merendree. Tevens verscheen ook Josephus De Baets, landbouwer te Landegem. Allen verklaarden dat donderdag 3 januari 1828, in de voormiddag, Eduard en Emanuel van Devoorde, inwoners van Landegem, *merkelijke schaede hebben aangebracht aen verschijde boomen staende binnen dees Gemeente op Heystendriesch.* Tevens verklaarden ze ook dat ze op donderdag 10 januari, bij Carel Verhaege, *circa de zes uren van de avond dezelve misdaad begaan hebben, ja zelfs verscheyde bomen tot den gronde hebben afgekapt en naer hun huys vervoerd hebben.* Ook hebben ze nog *bij den klarendag de wortels van de zelve boomen uyt den grond gedolven en alles medegenomen gelijk het hun eygen boomen hadden geweest.* De schade zou een som van 25 Nederlandse gulden bedragen.

RAG, Modern archief, Merendree nr. 63.

Philippe CORYN

B.T.K. - NIEUWS

Net zoals we in het vorige nummer van „Het Land Van Nevele” een korte globale beschrijving gaven van het projekt en de doelstellingen ervan, willen we nu even ingaan op de praktische uitwerking van het hele opzet.

Ziehier onze aanpak, alsmede de huidige stand van zaken.

De „staten van goed” die we ondertussen al bijna vier maanden aan het uitpluizen zijn, zijn ondergebracht en terug te vinden in „bundels” (waarin de originele staten bewaard worden) en „registers” (met de copies ervan). Wij werken bijna uitsluitend met de bundels en raadplegen de registers slechts dan wanneer grillige of bijna onleesbare handschriften in de bundels ons verhinderen de gegevens met enige zekerheid te onderkennen.

Voor de periode van de 16de tot het einde van de 18de eeuw zijn er in het geheel 112 bundels en 29 registers waarin samen ongeveer 5.500 boedels van de Baronie Nevele te vinden zijn.

Voor de 18de eeuw beschikt men over 97 bundels, voor de 17de eeuw over 14 bundels en voor de 16de eeuw over 1 bundel. De zwaarste brok zit hem dus in de 18de eeuw, de periode waarvan er het meest staten bewaard zijn. Het is ook met deze jongste periode dat we het registreerwerk van het projekt begonnen. De handschriften van die periode schrokken ons in het begin namelijk iets minder af dan die van de 17de of de 16de eeuw.

Daar we per dag gemiddeld 2 à 3 staten per persoon kunnen registreren en we ook planden om na max. zes maanden met dit werk te stoppen om de verwerking van de gegevens aan te vatten, waren we genooddaakt een steekproef van 1 op 5 staten te nemen.

Op dit moment hebben we de periode tussen 1700 en 1789 vrijwel geheel afgehandeld en hebben we er dus ongeveer 440 staten opzitten.

Bevindingen tot nog toe over de inhoud van de staten zijn erg oppervlakkig : de inboedels worden naar het begin van de eeuw toe stilaan minder gedetailleerd (minder vermeldingen van inboedels en prijzen per kamer) en van de grootte van de bedrijven krijgen we slechts een vaag idee. Omwille van het laatste is Carl Schelstraete de „Pointingen en Settingen”(*) van de Baronie Nevele gaan inkijken. Dit zijn lijsten van grondbelastingen destijds op de bedrijven geheven. De oppervlakte en het grondgebruik van de bedrijven worden ons dank zij deze bronnen heel wat duidelijker.

Hier houdt ons praktisch verslag voorlopig op. Het verder verloop van onze zoektocht naar onze voorouders, hun levenswijze en woonomstandigheden, vindt u wel in een volgend nummer.

Carl SCHELSTRAETE, Hilde KINTAERT, Dorien DE RUYCK

Noot

(*) „Pointingen en Settingen“

Sint-Maria-Leerne	nrs. 1339-1343 periode 1640-1795
Poesele	nrs. 1577-1580 periode 1680-1794
Vosselare	nrs. 1658-1661 periode 1674-1794
Nevele	nrs. 117- 120 periode 1760-1778

„HET LAND VAN NEVELE” 1984, Jaargang XV

INHOUDSANALYSE

AUTEURSLIJST

- A. BOLLAERT, Poeselse uitwijking naar Amerika tussen 1890 en 1930, blz. 11-21.
- A. BOLLAERT, Een stokerij en een brouwerij te Poesele, blz. 175-185.
- A. BOLLAERT, Een telling van het hoornvee te Poesele in 1772, blz. 211-215.
- A. BOLLAERT, De Poeselse bevolking in 1729, blz. 216-224.
- A. BOLLAERT, Bijkomende gegevens over de Poeselse uitwijking naar Amerika tussen 1890 en 1930, blz. 225-226.
- A. BOLLAERT, Ledenlijst 1984 „Het Land van Nevele”, blz. 263-269.
- L. DE RUYCK, J. LUYSSAERT, Catalogus van de bibliotheek van de heemkundige kring „Het Land van Nevele”, blz. (25)-(28).
- D. HEYNSSENS, Een zwerver uit het Nevelse : Theophiel Van Kerrebroeck, „den gladden”, blz. 90-92.
- A. JANSSENS, A.C. Van der Cruyssens herinneringen aan H. Conscience, blz. 3-10.
- A. JANSSENS, De dorpsbakkerij van Hansbeke, blz. 76-89.
- A. JANSSENS, Industrieel erfgoed : „Het Scheepke”, een haringinleggerij te Nevele, blz. 191-198.
- R. LEENKNECHT, Antoon Van Hoecke, een kunstenaar in dienst van de heemkunde, blz. 158-164.
- J. LUYSSAERT, De Dobbelstatiestraat in Merendree, blz. 42-43.
- J. LUYSSAERT, „Het Land van Nevele” 1983, Jaargang XIV. Inhoudsanalyse, blz. 44-46.
- A. MARTENS, Panorama en inwoners van Hansbeke anno 1910, blz. 200-207.
- A. MARTENS, Trouwen in oorlogstijd, blz. 208-210.
- L. NEYT, De drie windmolens van Merendree, blz. 22-34.
- L. NEYT, De blauwe stede te Merendree, blz. 35-41.
- Redactie*, Sint-Elooi en zijn verering te Vosselare, blz. 93.
- C. SCHELSTRAETE, H. KINTAERT, D. DE RUYCK, Het leven op het platteland in de heerlijkheid Nevele van de 16e tot de 18e eeuw. Ontwerp van het onderzoek, blz. 248-251.
- A. STROBBE, De Flandriens van Lotenhulle, blz. 51-66.
- A. STROBBE, De Flandriens van Lo (deel II), blz. 145-157.

- J. TAELEDMAN, Enkele dialektbenamingen voor vogels in het Land van Nevele, blz. 67-75.
- J. TAELEDMAN, Nevelse „kadeisters” (= dadels) en hun Oostvlaamse concurrenten, blz. 165-174.
- J. TAELEDMAN, Wat familienamen ons kunnen leren over onze streek van herkomst, blz. 235-247.
- J. VAN DE CASTEELE, De strijdbare van Roy's uit Nevele, blz. 107-144.
- J. VAN DE CASTEELE, Volapük te Nevele, blz. 227-234.
- Verslagen*, blz. 95-101, 186, 252-258.

BOEKBEOORDELINGEN

- A. DE KÉ, De vijfde ontvoering, Vlaamse Filmpjes, jg. 55, nr. 1616, Averbode, (A. JANSSENS), blz. 261.
- A. DE KÉ, Graaf d'Aqwaille verkoopt kostbare familiestukken, Vlaamse Filmpjes, jg. 55, nr. 1619, Averbode (A. JANSSENS), blz. 261.
- H. MELEN, Beschouwingen over kunst, Deinze, 1983 (J. LUYSSAERT), blz. 102.
- H. VANACKER, De „Nederlandse Taal- en letterkundige Congressen” en de vernederlandsing van het onderwijs, Gent, 1982, (J. VAN DE CASTEELE), blz. 259-261.
- M. VAN PAEMEL, De vermaledijde vaders, (A. JANSSENS), blz. 261-262.
- X, Brugge in de Geuzentijd, Brugge, 1982, (A. BOLLAERT), blz. 102.

ILLUSTRATIES

- Hendrik CONSCIENCE in 1870, afl. 1, kaftfoto.
- Hoofding van ontvangstbewijs van de „Malterie L'Aigle” uit DEINZE, blz. 178.
- Henri DESGRANGE, de vader van de moderne wielersport en stichter van de Ronde van Frankrijk, blz. 58.
- Oostvlaamse dadelbenamingen : DIALEKTKAART, blz. 170.
- Kaart Van den bussche/Van den bossche, blz. 240.
- Kaart De Wulf/De Wolf, blz. 241.
- Kaart De Buck/De Bock/De Boeck, blz. 243.
- Karl Friedrich Baron von Sauerbronn (1785-1851) met zijn DRAISINE of eerste bestuurbare loopfiets, afl. 2, kaftfoto.
- Kaftpagina van A. HANS, Over berg en dal, blz. 155.

Fragment uit de kaart van 1700 : het dorp van HANSBEKE, blz. 77.
 Fragment uit de kaart van 1744 : het dorp van HANSBEKE, blz. 78.
 Fragment uit de Popp-kaart : het dorp van HANSBEKE omstreeks 1844,
 blz. 79.
 De dorpsbakkerij van HANSBEKE in 1983, blz. 81.
 Plattegrond van de dorpsbakkerij van HANSBEKE, blz. 82.
 De ingang van de eigenlijke dorpsbakkerij van HANSBEKE, blz. 84.
 Fragment van het vakwerk van de dorpsbakkerij van HANSBEKE, blz. 85.
 Opbouwtekening van de oven van de dorpsbakkerij van HANSBEKE,
 blz. 86.
 Binnenopname van de dorpsbakkerij van HANSBEKE in 1983, blz. 88.
 Panorama van HANSBEKE, Anno 1910, foto tegenover blz. 200.
 KNIKKERS in de piste, blz. 149.
 Theophiel Van Kerrebroeck, „den gladden” in het dorp van LANDEGEM,
 blz. 91.
 De Steyaert-molen in MERENDREE vóór 1914, blz. 23.
 De Verplaatse-molen in MERENDREE omstreeks 1900, blz. 25.
 De Vermeire-molen in MERENDREE, foto naar een schilderij, blz. 27.
 „De Blauwe Stede” te MERENDREE, blz. 36.
 Afdekblaadje van de haringinleggerij te NEVELE, afl. 4, kaftfoto.
 Vrachtauto van Frans Cleve, NEVELE, in 1932, blz. 192.
 Frans Cleve in de haringinleggerij te NEVELE, blz. 194.
 De heren Frans en Willy Cleve in de haringinleggerij te NEVELE, blz. 195.
 De heer Willy Cleve in de haringinleggerij te NEVELE, blz. 197.
 Stan OCKERS en Jef PLANCKAERT, blz. 151.
 Schets van de POESELSE bevolking in 1729, blz. 217.
 Gedetailleerde schetsen van de woningen in POESELE (1729), blz. 221.
 Brouwer René Van der Vennet en echtgenote Delia Snauwaert (foto uit
 1898), brouwer te POESELE, blz. 183.
 Aldemar-Camille VAN DER CRUYSSSEN als onderwijzer te Kortrijk,
 blz. 5.
 Cyriel VAN HAUWAERT, de flandrien die de wielersport in Vlaanderen
 nieuw leven inblies, blz. 62.
 Gilbert VAN HEYSTE te Merendree in 1957, blz. 147.
 Antoon VAN HOECKE omstreeks 1925-1930, blz. 159.
 Antoon VAN HOECKE met pers, blz. 161.
 Ets van A. VAN HOECKE : de Philomena-kapel te Hansbeke, blz. 163.
 Briefkaart van Kamiel VAN OOST in het Volapük gesteld, blz. 228.
 Kafttekening van C. VAN OOST, Schoolgeschiedenis van St.-Martens-Laa-
 them 1800-1900, blz. 232.
 Kamiel VAN OOST, blz. 230.
 Notaris VAN ROY, afl. 3, kaftfoto.

Notaris VAN ROY als stamgast van „In den Karper”, blz. 115.
Gedachtenis van mevr. Maria de Bruyn, echtgenote van notaris VAN ROY,
blz. 117.
Jules VAN ROY, blz. 120.
Alfons VAN ROY, blz. 126.
Alfons VAN ROY, lid van de winnende ploeg voor de Henleybeker 1906,
blz. 128.
Jules, Robert, Alfons, Gabriëlla VAN ROY te Nevele in 1925, blz. 136.
Karel VAN WIJNENDALLE, wedijverde met zijn barokke taal met de ge-
oliede spierkracht van de Flandriens zelf, blz. 54.
Het Sint-Elooisbeeld te VOSELARE, blz. 94.
De Amerikaan Bobby WALTHOUR, een van de beste baanrenners om-
streeks de eeuwwisseling, blz. 65.

J. LUYSSAERT

VERSLAGEN

Zondag 23 december 1984, stalkaarsenwandeling langs de parkroute in Lotenhulle en Poeke. Vijftig aanwezigen.

Een vijftigtal warm ingeduffelde moedigen trotseerden op 23 december 1984 de avondlijke, winderige koude. We verzamelden omstreeks 18 uur aan de voetbalkantine van W.S. Lotenhulle. Algauw werden de grote of kleine, sobere of versierde, witte, rode of oranje bietekoppen voorzien van aarzelende kaarsvlammetjes. We stelden vlug vast dat het niet zo gemakkelijk was onze stalkaars brandend te houden onderweg. De voettocht bracht ons eerst langs het Boterstraatje van Lotenhulle. Dit is een oude boterweg waarlangs de boeren vroeger hun thuis vervaardigde boter naar de markt brachten of lieten brengen. Deze niet-verharde aardeweg, afgezoomd door een rij hoge „achtkantens“, was erg modderig. Dat schrikte echter niemand af. We voelden ons goed, midden in de volle avondlijke natuur, omgeven door bomen en weiden rond ons, de maan en de sterren boven ons. We brachten als het ware weer licht en warmte in de winterse duisternis. We vierden al wandelend de winterzonnewende.

De vele kinderen die mee opstapten beklemtoonden onze goede intenties door luid en spontaan enkele liedjes te zingen.

Na een halfuurtje stappen bereikten we het voetgangersbrugje over de Poekebeek dat ligt op de grens van 3 dorpen : Lotenhulle, Poeke en Ruiselede. Het Davidsfonds van Lotenhulle-Poeke ijvert ervoor om dit brugje in z'n huidige toestand te bewaren. Laat ons hopen dat men dit brokje erfgoed ingemoeid laat.

Na een korte rustpauze, die de achterblijvers toeliet om weer aan te sluiten, trokken we naar het centrum van Poeke. We waren toevallig getuige van het slopen van de mooie gevel van het huis van schrijver De Vos Julien in de Ruiseledestraat nr. 5.

We trokken dan Poeke-Park binnen langs de zijingang van de Poekedorpstraat. Tussen de bomen van het park woei de wind iets milder. Na goed anderhalf uur wandelen bereikten we, verkleumd maar blij en hongerig de voetbalkantine. Daar hadden mevr. H. Strobbe-Verplancke en juffr. I. Buyse gezorgd voor een sobere maar heerlijke aanrechttafel met brood, leverpastei en koffie of bruin bier.

De bieten werden op de toog geplaatst en de prijs voor de mooiste kinderstalkaars werd toegekend aan Lies Robijt. Bij de volwassenen viel de keuze op de biet met de fazantehaan van Norbert de Keyser en op de biet met ski-muts van Emilien Standaert.

De winnaars kregen een mooi bloemstuk en alle deelnemers mochten een

prijste meenemen naar huis. Midden in de winter herinnerde deze stalkaarswandeling ons heel scherp aan de komende lente. Het is een zinvolle traditie en ik ben ervan overtuigd dat wie deelnam, tevreden was.

A. Strobbe

Zondag 3 februari 1985, voordracht door de heer R. Hessel over „Lionel Bauwens, de onvergetelijke tamboer“ en vijftiende statutaire vergadering. Zeventig aanwezigen.

In het klein zaaltje achter de pastorie in Merendree konden de zeventig aanwezigen met moeite een stoel vinden. Ongetwijfeld sloeg de aard van de voordracht in bij het gros van onze leden. Tamboer is in onze gewesten bijna een legende geworden. Niemand beter dan R. Hessel, die een boek van 1250 blz. gewijd heeft aan deze legendarische figuur, kon het leven en werk van de Vlaamse marktzanger nog eens oproepen.

De persoon van R. Hessel zelf deed ons eerder denken aan een marktzanger dan aan een spreker. Met de spreekvaardigheid van een marktkramer vertelde R. Hessel een goeie twee uur over de afkomst van Tamboer, zijn sociale achtergronden en zijn sociale invloeden. Zelf zong en speelde Roger Hessel op zijn harmonika een potpourri van melodieën, die bij vele aanwezigen als 'n herinnering in de oren klonken. Dia's van onuitgegeven foto's uit het leven van Tamboer sloten dit gedeelte van de vergadering af.

Na deze lezing begon de vijftiende statutaire vergadering met een overzicht van de activiteiten 1984 door de voorzitter (zie hierna).

Met grote luister zal op 5 mei a.s. in Nevele de vijftiende verjaardag van de heemkundige kring gevierd worden.

Penningmeester A. Bollaert liet in zijn financieel verslag een optimistische noot horen : het ledenaantal is ook in 1984 weer gestegen en het kasverslag kon worden afgesloten met een batig saldo, zodat de ledenbijdrage kon behouden blijven op het niveau van 1983.

Volgens de statuten zijn mevrouw Ivonne De Vos-De Keere en de heren Armand Bauwens, André Bollaert, Daniël D'Hooge en Jan Luyssaert ontslagnemend. Ze stelden zich herverkiesbaar en werden met handgeklap in hun functie bevestigd. De „Orde van de Nevelse Huwier“ werd dit jaar niet toegekend. Als naar gewoonte werden de leden vergast op een eenvoudig etentje : hoofdvakke met bruin brood. In een gezellig samenzijn eindigde deze vijftiende statutaire vergadering.

J.L.

ACTIVITEITSVERSLAG 1984

1. **zondag 5 februari** : lezing in Merendree door Prof. Dr. R. Tavernier over „Kouters, bulken en driesen in het Land van Nevele“.
2. **Zondag 5 februari** : in Merendree - veertiende statutaire vergadering met bestuursverkiezing.
3. **vrijdag 10 februari** : in Lottenhulle lezing door M. Devos, H. Ryckeboer en J. Van Keymeulen over „Onze dialecten“.
4. **zaterdag 24 maart** : in Poesele toneelvoorstelling „Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele“ van Cyriel Buysse.
5. **zondag 1 april** : deelname aan de „Eerste Volks- en heemkundige Boekenbeurs voor Vlaanderen“ in Dendermonde.
6. **zondag 8 april** : bezoek aan het „Nationaal Vlasmuseum“ te Kortrijk.
7. **zondag 13 mei** : lentewandeling in Hansbeke, o.l.v. dhr. R. Leenknecht.
8. **zondag 10 en maandag 11 juni** : in Nevele, museum „Rietgaverstede“ tentoonstelling „Sportverenigingen in Nevele“.
9. **9, 10, 11 juni** : Info-stand „Het Land van Nevele“ op de Pinksterbeurs te Nevele.
10. **zondag 24 juni** : zomerwandeling langs het C. Buyssepad in Nevele.
11. **vrijdag 29 juni** : uitreiking van de „Nieuwlandprijs“ in Hansbeke.
12. **zondag 12 augustus** : eerste heemkundige zoektocht, o.l.v. D. Heynsens.
13. **zondag 16 september** : in Landegem tentoonstelling „Landegem in oude foto's en prentkaarten“.
14. **zondag 21 oktober** : lezing in Nevele door H. Vandommele over „Oude appelsoorten uit onze gewesten“.
15. **zondag 18 november** : in Hansbeke lezing door Dr. P. Huys over „Van vagebonden en andere criminelen“.
16. **zondag 23 december** : stalkaarsenwandeling in Lotenhulle en Poeke.

Andere prestaties :

1. **Contactblad** : de leden ontvingen 8 keer een Contactblad met uitnodigingen en actuele informatie.
2. **Tijdschrift** : verscheen vier keer met in totaal 270 blz.
3. **Documentatiecentrum** : elke eerste en derde zondag van de maand stond de bibliotheek en het documentatiecentrum open voor alle belangstellenden.
4. **Bestuursvergaderingen** : het bestuur kwam elf keer samen.
5. **Bekroonde restauratie voorgesteld** : kapel in Hansbeke.

VOOR U GELEZEN

— Katelijjn VIJNCKE, *Wroetelen*, 1984

In oktober 1979 gaf onze heemkundige kring *Ikjes* uit, het eerste dichtbundeltje van Katelijjn Vijncke uit Landegem.

Zelfaanvaarding als gehandicapte, stilte, natuur, dromen, vriendschap en verliefdheid waren de thema's in dit debuut van een meisje dat impulsief op zoek was naar zichzelf en naar een eigen plaats in dit ondermaanse. „Ik weet in welke richting ik moet zoeken” schreef ze in „Ikjes”. De titel van haar tweede bundel *Wroetelen* wijst erop dat ze nog zoekt, nog onderweg is. De gedichten ontstonden tussen mei 1981 en november 1984.

Aanvankelijk is een verliefd meisje aan het woord dat zichzelf bescheiden en gevoelvol voelt openbloeien als vrouw en beminde.

De schaduw van het noodlot treft echter haar pril geluk. Haar warme, intieme verliefdheid moet wijken voor verlegen angst en twijfel.

Ze zoekt en vindt troost en houvast in haar poëzie :

„verlegen schrijf ik mij uit
in dit gedicht
wachten woorden ongeduldig
diep geankerd in mezelf
wroetelen ze zich los
tot elk gevoel
zijn eigen klank uitroept” (dec. '82)

Het valt op dat het taalgebruik in het tweede gedeelte van de bundel gedurfder en vrijer wordt. Wanneer de geliefde vriend verdwenen is valt ze op zichzelf terug, op „haar eigen verdomd lijf”. Ze bedaart en wordt stil en moe. Ze ontdekt het begrip van vrienden en de helende toverkracht van de eigen poëzie :

„poëzie is mijn toevlucht
en mijn kracht
schrijven sterkt mijn innerlijke stem
naar buiten” (mei '84)

Haar poëzie werpt wel nog een brug naar de herinnering aan de vroegere vriend :

„Bij jou kleed ik mijn woorden uit
om ze naakt te spiegelen
in je stem” (nov. '84)

Hoofdzaak wordt echter de zoektocht naar zichzelf, naar zelfvertrouwen :

„En in de grote glazen bol
die eindeloze verwarring
- door mensen geslepen -
wil ik mezelf zien.
Een kleine diamant”. (nov. '84)

Het eigen spiegelbeeld is nog wazig. De kleine diamant mist nog vele facetten.

Dit tweede bundeltje getuigt van groei en rijping. Met „Wroetelen” wroetelt Katelijn Vijncke zich een weg naar een eigen persoonlijkheid, naar een eigen taal, naar een eigen toekomst.

Het loont de moeite even mee onderweg te zijn met haar en te luisteren naar haar „kwetsbaar gedachtengoed”.

A. STROBBE

- **Romeins en middeleeuws aardewerk te Merendree (O.Vl.)**, verschenen in *Archeologie, zesmaandelijks kroniek uitgegeven door nat. centrum voor oudheidkundige navorsingen in België*, Brussel Jubelpark 1, afd. 2, 1983 pp. 89-90.

Op 19 oktober '79 werden in de gemeente Sint-Martens-Latem enkele archaeologica ontdekt die er ongetwijfeld intrusief waren terecht gekomen. Op een hoop aangevoerde aarde, gedeponeed op een terrein tussen de Sint-Martinuskerk en de Leie, vond de heer P. Van der Plaetsen verschillende fragmenten van Romeins en middeleeuws aardewerk. Op onze navraag bleken het zand en de bijhorende voorwerpen afkomstig te zijn uit Merendree, meer bepaald van de bouwwerf van een nieuwe brug, over het afleidingskanaal van de Leie. Een onderzoek ter plaatse kon de lokalisatie van de vondst nader bepalen (Lambert-coördinaten : 196, 20/93, 90), doch nieuw archeologisch materiaal kwam niet aan het licht.

De Romeinse stukken zijn te dateren in de 2de eeuw. Ze omvatten vooreerst de bodems van twee terra sigillata-borden (type Drag. 18/31 en/of Drag. 31) met pottenbakkerstempel. Het ene fragment, in Centraal-Gallicische techniek, draagt de stempel van Maccalus (nl. MACCALIF) uit Lezoux ; terwijl het andere stuk in een Oost-Gallicisch atelier door Aunedos (AUNEDOF) werd vervaardigd. Enkele scherven van kruiken en een mortarium, en een aantal fragmenten van lokaal aardewerk (kookpotten, kommen, deksels, ...) horen hierbij thuis.

Het middeleeuws materiaal omvat een aantal fragmenten van gewoon reducerend gebakken aardewerk, potscherven van rood geglazuurde keramiek en enkele geglazuurde dakpanfragmenten. Ze zijn vermoedelijk allen te dateren in de late middeleeuwen.

F. VERMEULEN

INHOUDSTAFEL

A. JANSSENS, Industrieel erfgoed (II) : Firma Dias, een kolengroothandel te Nevele	3
J. VAN DE CASTEELE, Een oud Latijns handschrift uit de Xe eeuw : leven en dood van de Heilige Gerolf	17
A. STROBBE, De Flandriens van Lotenhulle (deel 3)	35
Ph. CORYN, Twee procesverbalen te Merendree	71
C. SCHELSTRAETE, H. KINTAERT, D. DE RUYCK, B.T.K. - nieuws	72
J. LUYSSAERT, „Het Land van Nevele” 1984, jaargang XV, Inhoudsanalyse	74
Verslagen	78
Activiteitenverslag 1984	80
Voor U gelezen	81
L. DE RUYCK, Catalogus van de bibliotheek van de heemkundige kring „Het Land van Nevele”. Aanwinsten 1984	(29)

Voorzitter en voorzitter redactieraad :

J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 Nevele-Merendree

Ondervoorzitter :

J. VAN DE CASTEELE
A. Rodenbachstraat 74
9110 St.-Amandsberg

Secretaris :

P. D'HOKER
Biebuyckstraat 2
9850 Nevele

Penningmeester :

A. BOLLAERT
Beentjesstraat 24
9850 Nevele-Poesele

Bibliothecaris :

L. DE RUYCK
Sterrewijk 38
9880 Aalter

Bestuursleden :

A. BAUWENS, Kapellestraat 58, 9842 Hansbeke
I. BUYSSE, Knokstraat 12, 9880 Aalter-Poeke
Y. DE VOS, Kalkhofstraat 7, 9800 Deinze
D. D'HOOGHE, Langemunt 58, 9850 Nevele
D. HEYNSSSENS, Bovenstraat 12, 9840 Landegem
A. JANSSENS, A.C. Van der Cruyssenstraat 60, 9850 Nevele
L. LAVENT, Moerstraat 16, 9850 Vosselare
R. LEENKNECHT, Reibroekstraat 16, 9842 Hansbeke
M. MICHIELS, Langemunt 104, 9850 Vosselare
G. SCHAECK, Vosselarestaat 16, 9840 Landegem
A. STROBBE, Lokouter 5c, 9880 Aalter-Lotenhulle

